

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav pedagogiky a sociálních studií

KATEŘINA ŘEBÍČKOVÁ

VI. ročník – kombinované studium

Obor: pedagogika – správní činnost

VZDĚLÁVÁNÍ V JUNÁKU

A

KOMPARACE SKAUTSKÝCH STEZEK

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Zuzana Tichá Ph.D

OLOMOUC 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem jen uvedené prameny a literatury.

Souhlasím s půjčováním diplomové práce v rámci knihovních služeb.

V Olomouci dne 27. května 2012.

.....

Kateřina Řebíčková

Poděkování

Děkuji vedoucí diplomové práce paní PhDr. Zuzaně Tiché, Ph.D, za odborné vedení, iniciativní přístup a velmi užitečnou metodickou a podnětnou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování této práce.

Velký dík také patří mé rodině za její podporu a trpělivost, v neposlední řadě, členům Junáka za zapůjčení historických dokumentů, ochotu a spolupráci.

Kateřina Řebíčková

OBSAH

ÚVOD	6
1 Historie Scoutingu, Woodcraftu a Junáka	8
1.1 Anglie - Scouting	14
1.1.1 Osobnost: Robert Baden-Powell.....	15
1.1.2 Dílo Baden-Powella: Skauting pro chlapce	17
1.2 USA – Woodcraft, Liga lesní moudrosti.....	19
1.2.1 Osobnost: Ernest Thompson Seton	22
1.2.2 Dílo Setona: Svitek březové kůry	24
1.3 Čechy – Junák.....	25
1.3.1 Osobnost: Antonín Benjamin Svojsík.....	28
1.3.2 Dílo Svojsíka: Základy Junáctví.....	29
2 Vzdělávání a výchova v Junáku	32
2.1 Vlčata, světlušky, žabičky a benjamínci.....	33
2.1.1 Vlčata	33
2.1.2 Světlušky a žabičky.....	33
2.1.3 Benjamínci	34
2.2 Skauti a skautky	34
2.2.1 Rádcovská zkouška	35
2.3 Roveři a rangers	36
2.3.1 Čekatelská zkouška	37
2.4 Oldskauti	38
2.4.1 Vůdcovská zkouška	38
2.4.2 Lesní škola.....	39
2.4.3 Další vzdělávání dospělých	40
2.5 Odborné a speciální zkoušky	41
2.5.1 Odborné zkoušky.....	42
2.5.2 Tři orlí pera.....	43
2.5.3 Výzvy a prestižní zkoušky.....	44

2.6	Ověřování znalostí a dovedností.....	45
2.6.1	Závody světlušek a vlčat	46
2.6.2	Svojsíkův závod	47
3	Stezky a cestičky	48
3.1	Stezka, cestička a plavba.....	49
3.1.1	Stezka vlčat	49
3.1.2	Cestička světlušek.....	50
3.1.3	Plavba vodních vlčat, světlušek a žabiček.....	50
3.2	Stezky skautů a skautek	51
3.2.1	Junácká stezka z roku 1939.....	51
3.2.2	Junácká stezka z roku 1945.....	51
3.2.3	Junácká stezka z roku 1968.....	52
3.2.4	Junácká stezka z roku 1969.....	53
3.2.5	Skautská stezka z roku 1994	53
3.2.6	Skautská stezka z roku 2008.....	54
3.3	Stezky roverů	55
4	Komparace skautských stezek.....	56
4.1	Historické dokumenty ke srovnání	56
4.2	Analýza historických dokumentů	57
4.3	Vyhodnocení poznatků	58
5	Závěr	66
	Přílohy.....	67
	Seznam použité literatury a zdrojů.....	70
	Anotace	72

ÚVOD

Před více než sto lety nabídl anglický důstojník Robert Baden-Powell chlapcům možnost pobytu v přírodě. Z této myšlenky vzešlo hnutí, které umožnilo mnoha mladým lidem seznámit se s ideály celé naší kultury od dob starověku až po dnešní moderní dobu.

V současné době se miliony lidí na celém světě, jak děti, tak dospělých a to i v pokročilém věku, hlásí ke Skautingu. S těmi, kdo prošli jeho výchovným systémem, se můžeme setkat i v nejvyšších kruzích naší i zahraniční politiky.

Skauting je nejen organizace, neboť pro ty, kteří se rozhodli jít skautskou cestou, je to především způsob života. Toto hnutí sdružuje děti i dospělé a napomáhá jejich výchově a sebevýchově po stránce duchovní, mravní, sociální, intelektuální i tělesné. V Čechách se Skauting začal vyvíjet již kolem roku 1911. Od roku 1912 nese český Skauting název Junák. Od této doby se změnilo mnohé ve výchově a vzdělávání mládeže, stejně tak velký pokrok zaznamenaly všechny oblasti lidské činnosti.

Diplomová práce vychází z historických i současných dokumentů, je zaměřena na možnosti vzdělávání a výchovy dětí v Junáku, ale i na vývoj českých „skautských stezek“ a ověřování znalostí dětí. „*Junácké stezky*“ a „*Skautské stezky*“ jsou dokumenty obsahující rozsah požadovaných znalostí a ty jsou dále rozčleněny do různých stupňů náročnosti. Do junáckých a skautských stezek se zaznamenává splnění těchto úkolů. Rozdílné pojmenování na skautské nebo junácké stezky souvisí s časovým obdobím, ve kterém byly dokumenty vydány, význam a účel použití zůstaly stejné.

Cílem diplomové práce je porovnat, jak se skautské stezky vyvíjely a měnily s postupem doby od roku 1939 do roku 2008. Ke komparaci jsou zvoleny stezky skautů, chlapců ve věku od jedenácti do patnácti let, protože rozsah úkolů v nich obsažený naznačuje, kudy se organizace Junák v dané době ubírala a co od dětí vyžadovala. Jsou porovnány nároky na znalosti a dovednosti, jak byly vyžadovány od dětí v jednotlivých časových úsecích činnosti Junáka.

Základními metodami užitými v diplomové práci je metoda popisná a komparace.

Práce je složena ze čtyř částí. V první části jsou uvedeny historické údaje a události, které předcházely vzniku Skautingu. Je zde popsán vývoj Junáka v Českých zemích od roku 1912 do roku 2012 a krátké seznámení s osobnostmi, které se velkou měrou zasadily o vznik a podobu Skautingu jak ve světě, tak v Čechách. Dále jsou zde popsána díla těchto osobností, která pojednávají o Skautingu v jeho počátcích.

Druhá část je věnována způsobům výchovy a vzdělávání v Junáku. Zahrnuje vzdělávací kurzy a pomůcky, které jsou v Junáku užívány dětmi, mládeží a dospělými. Výchově a vzdělávání se Junák věnuje od školních let dítěte po dospělé jedince seniorského věku, protože stejně jako v běžném životě, ani v Junáku vzdělávání člověka nikdy nekončí.

Třetí část je zaměřena na srovnání historických dokumentů, přesněji „*Junáckých stezek*“ a „*Skautských stezek*“. Je zde popsán vývoj těchto dokumentů, jejich forma, obsah a odchýlení od prvotních požadavků na znalosti a dovednosti dítěte. Prvotními požadavky jsou znalosti, dovednosti a postoje, jak je ve svém díle „*Základy junáctví*“ navrhl Antonín B. Svojsík, zakladatel Junáka - české podoby Skautingu.

Ve čtvrté části jsou komparovány historické dokumenty. Cílem srovnání je zjištění skutečnosti, do jaké míry se změnilы požadavky na znalosti, dovednosti a postoje, které jsou požadovány od dětí, jež jsou vychovávány v organizaci Junák.

1 Historie Scoutingu, Woodcraftu a Junáka

Scouting (česky Skauting), Woodcraft a Junák jsou tři organizace, které mají mnoho společného. Snaží se vychovat mladé lidi v plnohodnotné členy společnosti formou hry, všestranným rozvojem tělesným i duchovním a v neposlední řadě pobytem v přírodě. Woodcraft se vyvíjel ve státech Severní Ameriky a Scouting vznikl v Anglii. Junák je českou organizací, která vznikla na myšlenkových základech Skautingu i Woodcraftu. Organizačně náleží Junák ke Světovému skautskému hnutí.

Při zkoumání vzniku a vývoje Junáka a jeho výchovných metod je třeba nejprve uvést, z jakých podnětů jeho zakladatelé vycházeli. Především to byl anglický Skauting Baden-Powellův a velkou měrou také americký Woodcraft Setonův. Svou roli sehrála zejména doba, ve které tyto organizace vznikaly.

Devatenácté století je dobou zakládání mnoha spolků, ať už turistických, požárních, tělovýchovných, filatelistických či jiných. Na přelomu devatenáctého a dvacátého století se také zásadním způsobem měnil způsob vzdělávání a výchovy v celé Evropě. Poukazovalo se na samostatné učení a seberealizaci jedince již v útlém věku. Děti byly do té doby považovány za „malé dospělé“ a podle toho jim byly ukládány povinnosti.

Ve druhé polovině devatenáctého století došlo k přesunu velkého množství obyvatelstva z venkova do měst a mnoho dětí se v městském prostředí ocitlo bez možnosti smysluplného trávení volného času.

Tyto důvody vedly k tomu, že byl mládeži nabídnut volnočasový program k tělesnému rozvoji. V Anglii to byla „The Boys Brigade“ (Chlapecká brigáda) založená roku 1883 a v Čechách od roku 1862 tělovýchovný spolek „Sokol“. Baden-Powell i Svojsík chtěli původně Skautingem a Junákem programově obohatit tyto organizace, ale nakonec je založili odděleně, nezávislé na jiných spolcích.

Myšlenky, které převzal Skauting, byly vyřknuty již dávno, nyní nastala vhodná doba k jejich realizaci a přepracování pro současnou společnost. Antické Řecko vyvinulo kalokagathii, středověk ctil rytířské činy a ctnosti, v období renesance nabádal Rousseau vychovávat chlapce v souladu s přírodou,

Komenský propagoval školu hrou a nyní, na počátku 20. století, byla uvedena do života další metoda výchovy mládeže. Všechny tyto metody pojali a skloubili pro mladé chlapce počátku dvacátého století Scouting, Woodcraft i Junák. *„Nikde neorganizované mládeži se pomalu dostávaly do rukou knihy, které vyhovovaly jejich věku – byly plné dobrodružství, romantiky, návratu k přírodě“¹*

Anglický Skauting byl zpočátku, tj. od roku 1907, připravován pouze pro chlapce od patnácti let, ale v roce 1912, kdy byl Junák zaváděn v Čechách, se mohl junákem stát *„se svolením rodičů, neb jejich zástupců každý hoch v stáří od 11 do 18 let.“²*

Program Skautingu mladé chlapce velmi okouznil a zanedlouho se pro něj nadchla i děvčata a vznikl „dívčí Skauting“. Po dobrých zkušenostech s dospívajícími chlapci a děvčaty byl později navržen program speciálně pro děti mladší jedenácti let a nyní tvoří tato skupina základní složku celé organizace. Jako jedna z mála organizací vytváří Skauting volnočasový a vzdělávací program i pro své dospělé členy.

Mezi poznávací znaky Skautingu, tedy i Junáka patří mimo jiné poslání a principy Skautingu, výchovná metoda, družinový systém a symboly.

Posláním Junáka je *„podporovat rozvoj osobnosti mladých lidí, jejich duchovních, mravních, intelektuálních, sociálních a tělesných schopností tak, aby byli po celý život připraveni plnit povinnosti k sobě samým, bližním, vlasti, přírodě a celému lidskému společenství v souladu s principy a metodami stanovenými zakladatelem skautského hnutí, lordem R. Baden-Powellem a zakladatelem českého skautingu, prof. A. B. Svojsíkem.“³*

¹ ŠANTORA, R., NOSEK, V., JANOV, S., DOSTÁL, V., *Skautské století*. Praha : Junák – svaz skautů a skautek ČR Tiskové a distribuční centrum, 2012. 253s. ISBN 978-80-86825-72-4, s. 18.

² SVOJSÍK, A. B. *Základy junáctví*. Praha : MERKUR ve spolupráci s Junáckou edicí Ústřední rady Českého Junáka, 1991. ISBN 80-7032-001-x, s. 681.

³ *Sbírka skautských předpisů a řádů*. Praha : Junák – svaz skautů a skautek ČR Tiskové a distribuční centrum, 2000. ISBN 80-86109-49-6. Stanovy Junáka, čl. 5.

Principy Skautingu jsou tři:

„a) povinnost k Bohu, chápaná jako povinnost hledat v životě vyšší hodnoty než materiální;

b) povinnost vůči ostatním, chápaná jako věrnost své vlasti, která je v souladu s úsilím o mír, o vzájemné pochopení a spolupráci mezi lidmi, národy a různými sociálními skupinami; je pojata jako závazek účastnit se na rozvoji společnosti, jako úcta a láska prokazovaná bližním a přírodě;

c) povinnost vůči sobě, chápaná jako odpovědnost za rozvoj sebe sama.“⁴

Skautská výchovná metoda nenásilnou formou, pomocí her, poznáváním přírody a součinností v malé sociální skupině, vede mladého člověka k osobnímu růstu. Snaží se delegovat část povinností s vedením družiny z rukou dospělého vůdce mladším členům – rádcům (viz kapitola 2.2.1). Touto formou se děti naučí odpovědnosti, osvojí si vůdčí schopnosti, jistotu v rozhodování a po získání potřebných zkušeností budou moci předvídat výsledky svých rozhodnutí s ohledem na uspokojení a bezpečnost svěřené skupiny. K nástrojům napomáhajícím výchově ve skautském duchu jsou slib a zákon, spolupráce ve skupině, podpora dospělými, učení se praktickými činnostmi a hrami, skautská symbolika, výchovné prostředí a další prostředky, které jsou popsány ve vnitřních předpisech a řádech Junáka, v sekci „Stanovy Junáka“.

Družinový systém je didakticky uspořádané seskupení junáků do tzv. družin v počtu šesti až deseti dětí, ve kterých je záměrně uskutečňován program a výchova, díky čemuž má každý jedinec šanci osobnostně vyniknout. Ve velkém kolektivu se neprůbojný jedinec neprojeví, což je často ke škodě nejen dítěte, ale i celku. A. B. Svojsík ve své knize píše, že *„dvě až pět družin tvořiti bude oddíl*

⁴ *Sbírka skautských předpisů a řádů.* Praha : Junák – svaz skautů a skautek ČR Tiskové a distribuční centrum, 2000. ISBN 80-86109-49-6. Stanovy Junáka, čl. 6.

pod vedením vůdce a jeho zástupce.“⁵

Symboly Skautingu určil Baden-Powell a uvedl je v příručce pro skauty již v roce 1907. Mezi skautské symboly patří: zákon skautů, slib, heslo, znak, kroj a pozdrav.

Desetibodový zákon skautů vypracoval Baden-Powell před sto lety a představil jej v prvním díle knihy „*Scouting for Boys*“ („*Skauting pro chlapce*“). A. B. Svojsík jej převzal a upravil pro použití v českých podmínkách. Během sta let zůstala myšlenka i pořadí jednotlivých bodů zákona beze změny.

Dnešní česká podoba skautského zákona zní:

1. *„Skaut je pravdomluvný*
2. *Skaut je věrný a oddaný*
3. *Skaut je prospěšný a pomáhá jiným*
4. *Skaut je přítelem všech lidí dobré vůle a bratrem každého skauta*
5. *Skaut je zdvořilý*
6. *Skaut je ochráncem přírody a cenných výtvorů lidských*
7. *Skaut je poslušný rodičů, představených a vůdců*
8. *Skaut je veselý myslí*
9. *Skaut je hospodárný*
10. *Skaut je čistý v myšlení, slovech i skutečích“⁶*

Slib již od roku 1907 začíná slovy: „Slibuji na svou čest“, protože porušení tohoto slibu není nijak trestně stíháno a jeho dodržování závisí na svědomí a osobní cti každého skauta. Skaut slibuje věrnost sobě, vlasti a duchovním hodnotám, jež uznává.

Heslo skautů a skautek zní „Bud' připraven!“ Na co? Podle slov Baden-Powella „*Na každou dobrou věc.*“. Ale protože v životě se nedějí jen dobré věci, je samotný program vzdělání a výchovy v Junáku uskutečňován tak, aby byly děti schopny pomoci v téměř každé životní situaci, samozřejmě v závislosti na svých možnostech a vyzrálosti.

⁵ SVOJSÍK, A. B. *Základy junáctví*. Praha : MERKUR ve spolupráci s Junáckou edicí Ústřední rady Českého Junáka, 1991. ISBN 80-7032-001-x, s. 679.

⁶ *Cesta země – 1. stupeň skautské stezky*. Praha : Junák – TDC, 2008. ISBN 978-80-86825-25-0, s. 87.

Znakem skautů na celém světě je heraldická lilie, která symbolizuje čistotu těla, ducha i skutků, které by měl skaut vykonávat. Mimoto je prostřední hrot lilie i symbolem správného směru, kterého by se měli skauti na své cestě držet. Tento znak zvolil Baden-Powell pro skauty – vojenské zvědy již během služby v armádě a použil je i pro skautskou organizaci. Každá země si tento znak upravila podle vlastních potřeb. Znak Světové asociace skautek tvoří jetelový trojlístek se střílkou uprostřed a dvěma pěticípými hvězdami na krajních lístcích. Mladší chlapci (viz kapitola 2.1.1) mají odznak se symbolem vlčí hlavy, který odkazuje k jejich symbolickému rámci.

Snad nejviditelnějším symbolem skautů je kroj. Původní verze kroje se dochovala jen v menšině zemí, ve kterých byl Skauting zaveden. S rozvojem Skautingu v různých zemích doznal kraj odlišností podle kraje (zeměpisné polohy), ve kterém je používán. Kraj měl být praktický, pohodlný a v přírodě nenápadný. Dalším účelem kroje mělo být zakrytí sociálních rozdílů mezi jednotlivými členy.

V Čechách je nyní krojová košile pozemních skautů světle hnědé pískové barvy a oddíly vodních skautů mají košili modrou. Před koncem dvacátého století byla košile barvy medové, ale protože tento kraj užívaly během druhé světové války oddíly Hitlerjugend, uznala rada Junáka za vhodné realizovat změnu kroje. Ke kroji patří nášivky s označením místní příslušnosti (město, číslo oddílu nebo přístavu, znak družiny a funkce v oddíle), které jsou našity na levém rukávu. Z nášivek na pravém rukávu lze vyčíst, ke kterému kmeni nositel kroje přísluší (dívčí nebo chlapecký kmen) a jeho zájmy podle nášivek znázorňujících vykonané odborné zkoušky (u dětí) a absolvované vzdělávací kurzy (u dospělých). Na přední straně košile je připevněn skautský, vlčácký, světluškovský nebo činovnícký odznak a další příležitostné a účastnické nášivky a odznaky. Ke kroji patří šátek s turbánkem. Turbánek je ozdobný pletenec z kůže, který slouží ke stažení šátku na krku. Šátek barevně označuje členy Junáka podle kategorie, ke které náleží (viz kapitola 2). Šátek doplňuje šňůrka na konci s píšťalkou. Kraj je doplněn o opasek se sponou, na níž je junácký znak a heslo: „Buď připraven“. Vzhled a umístění nášivek a odznaků na kroji upravuje „*Krojový řád Junáka*“, který „*popisuje jednotlivé části*

skautského kroje a jeho označení. Upravuje podmínky a způsob jeho nošení a umístění odznaků, nášivek a vyznamenání.“⁷

Skautský pozdrav popisuje Baden-Powell ve své knize takto: „*Skautské znamení se provádí tak, že zvedneš do výše ramena pravou ruku s dlaní otočenou dopředu, s palcem položeným na nehtu malíčku, ostatní prsty jsou vzpřímené a ukazují vzhůru.*“⁸ Ruka se znamením zvednutá do výše ramene se nazývá malý pozdrav a přiložená k čelu, jako při salutování, se nazývá velký pozdrav. V Čechách se za doby totality vyvinul ještě tzv. „tajný pozdrav“. Dalším pozoruhodným znakem Skautingu při pozdravu je jedinečné podávání si levé ruky, kdy je malíček a palec mírně odtažený od ostatních prstů a takto podané ruce se do sebe při stisku zaklesnou. (www.skaut.org)

Nejdůležitějším faktem však zůstává to, že skaut by neměl být rozeznatelný podle skautských symbolů, ale podle činů.

Podoba Skautingu se v zemích, ve kterých byla použita, odrážela od osobnosti jejího přejímatele. Baden-Powell netrval na přesném kopírování jeho verze Skautingu. Chápal, že pro každou kulturu je potřeba najít vlastní způsob vedení a jak sám velice rád říkal: „*Rybu nesmíme chytat na to, co chutná rybáři, ale na to, co chutná rybám.*“ Proto se Skauting v různých zemích mírně odlišuje, nicméně základ zůstává stejný.

⁷ *Sbírka skautských předpisů a řádů.* Praha : Junák – svaz skautů a skautek ČR Tiskové a distribuční centrum, 2000. ISBN 80-86109-49-6. Krojový řád Junáka – svazu skautů a skautek ČR, čl. 1.

⁸ BADEN-POWELL, R. *Skauting pro chlapce.* Praha : Junák – svaz skautů a skautek ČR Tiskové a distribuční centrum, 2009. ISBN 978-80-86825-21-3, s. 29.

1.1 Anglie - Scouting

V roce 1899 napsal vojenský důstojník Robert Baden-Powell příručku pro vojáky nazvanou „*Aids to Scouting*“ (Pomůcka pro zvědy), která měla sloužit k výcviku armádních zvědů. Byla však objevena chlapci a ti si podle instrukcí v ní obsažených hráli. Baden-Powell nechtěl, aby chlapci praktikovali způsoby určené dospělým mužům, proto napsal příručku přímo pro chlapce nazvanou „*Scouting for Boys*“ („*Skauting pro chlapce*“) se slibem, zákony, příběhy a hrami.

Než Baden-Powell příručku pro chlapce vydal, chtěl si svá tvrzení a metody ověřit, proto v roce 1907 uspořádal na ostrově Brownsea tábor s dvaceti vybranými chlapci z různých společenských vrstev. „*Byl zvědavý, zda to v malém oddíle chlapců ponechaných sobě samým bude „klapat“.* *Nebylo totiž vůbec jisté, že chlapci tohoto věku budou přijímat příkazy jednoho z nich nebo se podřídí jeho vedení.*“⁹ Akce se vydařila a začala éra skautingu - výchovy v přírodě, která uchvátila celý svět.

Místo, kde se před více než sto lety konal první skautský tábor, se stalo skautskou rezervací. V současnosti je Gilwell Park využíván k setkávání skautů všech národností, pořádání kurzů a konferencí, ale i pro rekreaci rodin s aktivní náplní pro děti i dospělé.

První skautky se objevily na velkém srazu skautů v londýnském Crystal Palace v roce 1909. Pro Baden-Powella byla přítomnost dívek ve skautském kroji překvapením. „*Pro jejich vedení získal svoji starší sestru Agnes Baden-Powell a požádal ji, aby přizpůsobila jeho knihu Scouting for Boys pro dívky-skautky.*“¹⁰ Metodické pokyny pro výchovu skautek vypracoval Baden-Powell ještě téhož roku, s názvem „*Schema for Girl Guides*“ a v roce 1912 vydal „*Handbook for Girls Guides*“ („*Příručka pro skautky*“), kterou napsal ve spolupráci se svou sestrou Agnes. Skautkám se v Anglii říká Girls Guides –

⁹ NAGY, L. *250 miliónů skautů*. Praha : Junák – svaz skautů a skautek ČR, Tiskové a distribuční centrum, 1999. ISBN 80-86109-23-2 s. 34.

¹⁰ BŘEČKA, B. *Kronika čs. skautského hnutí 1900 – 1990*. Brněnská rada Junáka : 1999 . 323s, s. 15.

průvodkyně či vůdkyně.

Rozvoj Skautingu pokračoval. „*Roku 1914 přibyla věková kategorie vlčat a o tři roky později kategorie starších skautů – roverů.*“¹¹ Ve stejném roce vznikly oddíly i pro mladší dívky. Mladší chlapečci dostali název Wolf Cubs, což v překladu značí vlčata a mladším dívkám se v Anglii říká Brownies – skřítky. (věkové stupně jsou popsány v kapitole 2)

Popisovat rozvoj anglického Skautingu do dnešní doby není cílem této práce. Podstatné je, že významná část, která dala vzniknout skautským organizacím v mnoha dalších zemích, má své kořeny v Anglii.

1.1.1 Osobnost: Robert Baden-Powell

Robert Stephensen Smyth Baden-Powell se narodil 22. února 1857 v Londýně. Zde prožil i své dětství. Pocházel z početné rodiny, měl pět starších bratrů, dva mladší bratry a dvě starší sestry. Jeho otec, reverend a profesor geometrie na Oxfordské univerzitě, zemřel, když byly Robertovi tři roky. Velký vliv na jeho výchovu a zájmy měl vedle matky jeho dědeček z matčiny strany, fregatní kapitán s hodností admirála.

„Robert Baden-Powell studoval díky stipendiu na soukromé střední škole Charter house school v Godalmingu, hrabství Surrey. Uměl hrát na housle a na piáno, rád hrál divadlo, kreslil a učil se novým dovednostem. Během studentských let se mnohem raději než školním povinnostem věnoval stopování a lovu zvěře, kterou si poté sám připravoval k jídlu. Jelikož byla tato činnost zakázána a vychovateli přísně trestána, musel se při provozování svých zálib dobře skrývat a tím nevědomky rozvíjel dovednosti potřebné pro své budoucí působení v armádě jako zvěd.

Do aktivní služby se zapojil v roce 1876, ve svých devatenácti letech. Jelikož se mu nepodařilo složit přijímací zkoušky na Oxfordskou univerzitu, podal přihlášku k přijetí na důstojnickou vojenskou akademii. Konkurzní

¹¹ ŠANTORA, R., NOSEK, V., JANOV, S., DOSTÁL, V., *Skautské století*. Praha : Junák – svaz skautů a skautek ČR Tiskové a distribuční centrum, 2012. 253s. ISBN 978-80-86825-72-4, s. 17.

zkoušku k jezdeckvu složil jako druhý nejlepší z několika set uchazečů, proto byl zproštěn základního výcviku a byl poslán k 13. husarskému regimentu v Indii s hodností podporučíka (2nd lieutenant). V armádě se specializoval na vyzvědačskou a průzkumnou činnost a mapování. Pro své vynikající výsledky mu bylo nabídnuto školení ostatních. Používal metodu práce v malých skupinách pod vedením jednoho ze skupiny, která byla na tu dobu dost nestandardní. Za dobrou práci uměl své muže ocenit. Jeho největším a nejznámějším činem se stala úspěšná obrana afrického města Mafeking proti mnohonásobné přesile během Búrské války. Město bylo obléháno od října 1899 do května 1900, celkem 217 dnů. Svou strategii Baden-Powell založil na oklamání nepřítele, který si měl myslet, že je město dokonale bráněno. Kolem města byla z ostatního drátu vyznačena falešná minová pole a uvnitř hradeb se obránci přesouvali na různá místa, aby vytvořili zdání většího množství mužstva. Světlomety byly vytvořeny z acetylenové lampy a plechovky od kompotu. Nejdůležitějším prvkem pro budoucí vznik skautského hnutí bylo, že dospělým bojovníkům pomáhali chlapci ve věku dvanáct až patnáct let, kteří plnili roli poslíčků. Chlapci plnili své úkoly velmi dobře a tím umožnili bojovníkům věnovat se výhradně obraně města. Po tomto vojenském úspěchu se stal Baden-Powell takřka okamžitě válečným hrdinou, kterého oslavovala celá Anglie. Tato skutečnost později přispěla k pozitivní propagaci Skautingu.“ (www.databazeknih.cz [2012-5-22])

Robert Baden-Powell napsal několik příruček týkajících se vojenského výcviku a průzkumu a po založení skautské organizace svou literární činnost zaměřil na výchovu mládeže. Při přípravě výchovné organizace pro chlapce studoval knihy týkající se tohoto tématu a po úspěšném zkušebním táboře na ostrově Brownsea se mimo práce v armádě zabýval rozvojem Skautingu v Anglii a později i ve světě. V roce 1910 opustil armádu, aby se mohl plně věnovat výchově mládeže ve skautském hnutí. Sám král Edvard VII. Baden-Powellovi navrhl, aby se věnoval výchově mládeže a tímto způsobem přispěl ke službě vlasti. *„Na třetím světovém jamboree, které se konalo v parku Arrowe v anglickém Birkenhand, princ Waleský ohlásil, že Baden-Powellovi bude udělen*

šlechtický titul z rukou Jeho Veličenstva krále.“¹² Za místo, které by připojil ke svému titulu, si Baden-Powell vybral území konání prvního skautského tábora a název jeho titulu tedy zní „Lord of Gilwell“.

„V roce 1912 se oženil s Olave Saint Clair Soames, která byla o 32 let mladší. Narodily se jim tři děti - Peter, Heather a Betty. Olave se také zapojila do služby skautskému hnutí a svému manželovi byla oporou až do jeho smrti.“ (www.osobnosti.cz [2011-10-8])

Robert Baden-Powell zemřel v lednu 1941 v Keni, kde na své farmě v Nyeri trávil poslední roky svého života po boku manželky a za občasných návštěv skautů a skautek z různých zemí.

1.1.2 Dílo Baden-Powella: Skauting pro chlapce

Baden-Powell vydal roku 1908 šest sešitů s názvem „*Scouting for Boys*“ („*Skauting pro chlapce*“), které byly ještě téhož roku vydány knižně pod stejným názvem.

Baden-Powell rozdělil svou knihu do devíti kapitol a v roce 1921 připsal ještě desátou kapitolu. Názvy prvních devíti kapitol jsou: „Skautské dovednosti“, „Výpravy“, „Táborový život“, „Stopování“, „Lesní moudrost“, „Skautská zdatnost“, „Rytířství“, „Záchrana života“ a „Naše občanské povinnosti“. V desáté kapitole stejného názvu jsou návrhy, „Co ještě mohou skauti podnikat“. Na konci každé kapitoly je několik her k tématu, kterému je kapitola věnována a mnohé z těchto her se s drobnými obměnami hrají dodnes.

Kniha obsahuje nejen podrobné návody k dovednostem pro život v přírodě, ale velkou měrou je zde zastoupen charakterový rámec pro výchovu chlapců. Ten čtenáře formou příběhů nabádá k tomu, aby byli soběstační, nesobečtí, ohleduplní k lidem i přírodě a podobně. Jako předlohu použil rytíře, rytířskou ctnost a odvahu.

„Ve svém díle nepsal o „child“ – dítěti, neboť dítě je předmětem péče a

¹² <<http://vkskaut.blog.cz/0702/zivotopis-b-p>>. [cit. 2012-5-13]

mladí chlapci již nechtěli být opečováváni. Psal o chlapcích. Choval se k nim jako k rovnocenným partnerům a požadoval i od nich vhodné chování a přiměřenou míru odpovědnosti.“ („*Skauting pro chlapce*“, 2009)

Správně podchytil přirozený instinkt chlapců sdružovat se ve vrstevnických skupinách a své výchovné prvky zapracoval do družinového systému, který částečně převzal od E. T. Setona.

Baden-Powell oslovuje čtenáře v jednotném čísle, při čtení to působí, jakoby pisatel sděloval své myšlenky přímo čitateli. Knihu obohacuje příběhy, do nichž ukrývá výchovné prvky. Chlapci se necítí být poučováni, přesto v nich poučení zůstává.

Svojsík tuto knihu před založením Junáka přeložil, nikdy však její překlad nevydal, zejména pro rozdílný názor Angličanů a Čechů na politické zřízení a hlavy států. Češi v té době usilovali o osamostatnění od Rakouska, proto nebylo vhodné slibovat věrnost císaři, jako má ukotveno ve skautském slibu Baden-Powell věrnost králi.

Německý překlad Dr. A. Liona byl v roce 1911 zařazen do doporučené literatury pro tělocvik a hry německých středních škol.

„U nás byla kvůli politické situaci kniha přepisována a šířena jako samizdat, oficiálně byla vydána až v roce 2007. Překlad již není původní verzí z roku 1908, protože Baden-Powell knihu neustále doplňoval a inovoval. V roce 1946 ji upravil do konečného znění, které schválila World Brotherhood Edition (Edice světového bratrství) a v této verzi je dílo interpretováno dodnes.“ („*Skauting pro chlapce*“, 2009)

1.2 USA – Woodcraft, Liga lesní moudrosti

V Americe se výchovou mládeže zabýval E. T. Seton. Roku 1902 založil a od té doby úspěšně vedl organizaci Woodcraft Indians (Indiáni lesní moudrosti), která byla roku 1916 nazvána Woodcraft League, česky Liga lesní moudrosti.

Dle slov E. T. Setona je Liga lesní moudrosti „*program výchovy člověka s modrou oblohou v pozadí.*“¹³ Utvořil Ligu lesní moudrosti jako rekreační program pro obě pohlaví a všechny věkové kategorie uskutečňovaný především v přírodě. Takto navržená volnočasová náplň dává člověku možnost odpočinout si po práci, odpoutat mysl od pracovních povinností a relaxovat. Každý si zde najde svůj zájem, svou zálibu. Liga lesní moudrosti slouží k výchově mladých lidí a za využití života v přírodě je vede k cílům ušlechtilého charakteru. E. T. Seton správně využil instinktivní sdružování do seskupení, které nazval partami, ve kterých není nejhorším trestem pro mladého člověka pokárání od formální autority, neboť „*V těchto letech se málo starají o to, co si o nich myslí učitel nebo farář, ale záleží jim hodně na tom, co si myslí jejich parta. Nejtvrdší trest, jaký může chlapce postihnout, je vyloučení z party.*“¹⁴

E. T. Seton se snažil o převedení lesních znalostí do města, aby dítě znalo, jak se zachovat v nejrůznějších situacích, dovedlo se orientovat a vědělo, co kde najde. Dnešní džunglí jsou města a je nezbytné se v nich naučit orientovat a předcházet nebezpečím, která v nich hrozí (přecházení, krádeže, ...). Kdo neví, jak se bavit, často z nudy nebo z přílišné energie vyvede nějakou lumpárnu, nebo ublíží sobě či ostatním. Přesto má dle E. T. Setona pobyt v přírodě pro zdravý a spokojený život člověka nezaměnitelný půvab. E. T. Seton kladl velký důraz na romantiku a symboliku.

Znakem woodcraftu je bílý kruh - štít s modrými zvířecími rohy. „*Rohy znamenají „útok“ a štít „obranu“. Je tím symbolicky vyjádřena myšlenka „zdatný a připravený“.*“¹⁵

¹³ SETON, E. T. *Svítek březové kůry*. Praha : LEPREZ, 2004. ISBN 80-86061-35-3, s. 9.

¹⁴ SETON, E. T. *Svítek březové kůry*. Praha : LEPREZ, 2004. ISBN 80-86061-35-3, s. 12.

¹⁵ SETON, E. T. *Kniha lesní moudrosti*. 2. vyd. Praha : Olympia, 1991. 338 s. ISBN 80-7033-084-8, s.170.

Hlavní principy Ligy lesní moudrosti tvoří Devět hlavních zásad a Sedm tajemství lesní moudrosti, jak jsou popsány v knize „*Svitek březové kůry*“.

Devět hlavních zásad pro smysluplné trávení času v přírodě jsou:

1. *Hnutí lesní moudrosti* má sloužit rekreaci.
2. *Táborový život* je omezený skutečnými potřebami a vyvrcholením pobytu v přírodě.
3. *Samospráva za vedení dospělých* – členové mají právo spolupodílet se na vedení
4. *Kouzlo táborového ohně* je ústředním symbolem při setkání členů lesní moudrosti.
5. *Výchovné prostředky v duchu lesní moudrosti* (viz „činy“)
6. *Pocty podle stanovených měřítek* jsou odměnou za snahu.
7. *Osobní vyznamenání za osobní výkony* jsou ocenění za překonání sebe sama.
8. *Ideální hrdina* je prezentován indiánem.
9. *Malebnost ve všem* zahrnuje symboly, obřady a tituly.

Sedm tajemství lesní moudrosti

Čtyřnásobný zákon popisuje symboliku čtyřnásobného ohně, kdy se okolo ústředního ohně zapalují čtyři menší ohně – světla a z každého z těchto čtyř světél vycházejí tři paprsky.

Lék na obloze značí životodárnou moc slunce.

Posvátný oheň je symbolem Velkého Duch a zapaluje se třením dřev.

Lesní chléb poukazuje na to, že člověk znalý přírody v ní hlady nezahyne.

Severní hvězda je Polárka, hvězda domova, jež ukazuje cestu.

Noční bdění učí sebekázi a sebepoznání.

Mír noci zklidňuje mysl.

Woodcraft se řídí dvanácti zákony, které jsou symbolicky umístěny ve „čtyřnásobném zákoně“ (viz výše) a pronášejí se při zapalování ohně ve třech podobách. První podoba je zkrácena do čtyř vět, když oheň zapaluje náčelník. Druhá podoba znění zákonů se pronáší, když oheň zapaluje někdo jiný a třetí podobou je plné znění zákonů. Při zapalování slavnostního ohně během skautských akcí v Čechách se pronáší druhá varianta z výše jmenovaných.

Zákony lesní moudrosti jsou následující:

Světlo krásy

1. Buď čistý, ty sám i místo, kde žiješ.
2. Rozuměj svému tělu a měj k němu úctu. Je chrámem ducha.
3. Buď přítelem všech neškodných tvorů. Chraň stromy a květiny, obzvláště dávej pozor na oheň v lese i ve městě.

Světlo pravdy

4. Čestné slovo je svaté
5. Hraj poctivě. Falešná hra je totéž, co zrada.
6. Buď pokorný. Uctívej Velkého Ducha a respektuj víru jiných.

Světlo síly

7. Buď odvážný. Odvaha patří k nejvznešenějším vlastnostem.
8. Mlč, dokud hovoří starší, a prokazuj jim úctu i jinak.
9. Buď poslušný. Poslušnost je základní povinnost na cestě lesní moudrosti.

Světlo lásky

10. Buď laskavý. Vykonej aspoň jeden dobrý skutek denně.
11. Ochotně pomáhej druhým. Konej své povinnosti.
12. Buď veselý. Raduj se z toho, že žiješ. („*Kniha lesní moudrosti*“, 1991)

Na cestě k celkovému rozvoji členy Woodcraftu provází „pocty“ a „činy“. Chlapci a děvčata plní „činy“ a „velké činy“ a za zvládnutí jednotlivých úkolů při plnění zkoušek „orlích pěr“ a „mistrovství lesní moudrosti“ získávají „pocty“. *„ČIN je prostý výkon, za který se uděluje orlí péro. Má to být skutečně vynikající výkon v daném oboru. VELKÝ ČIN ve stejném oboru je podobný, ale tak náročný, že ten, kdo jej dokáže, musí být hodnocen o třídu výš.“*¹⁶

Za získané „pocty“ jsou chlapcům udělovány „hodnosti“, které jsou podle věku dítěte rozděleny na „hodnosti bratrstva malých“ pro děti do dvanácti let a na „hodnosti bratrstva starších“. Horní věková hranice pro „bratrstvo starších“ není uvedena.

E. T. Seton nevytvářel Ligu lesní moudrosti jen pro chlapce, stejně důležitou považoval výchovu v duchu lesní moudrosti i pro dívky. Ve své knize

¹⁶ SETON, E. T. *Kniha lesní moudrosti*. 2. vyd. Praha : Olympia, 1991. 338 s. ISBN 80-7033-084-8, s. 224.

vyzdvihuje vedle mužských vzorů, kteří vyrostli v přírodě, i ženy, ženské hrdinky. Liga lesní moudrosti sdružuje své členy v kmenech kolektivně bez rozdílu pohlaví a věku.

Vedle Ligy lesní moudrosti se v USA rozvíjel i Skauting, ale pro rozdílnost názorů na výchovu se tyto organizace nikdy nesloučily a do dnešního dne pracují nezávisle na sobě. Skauting se v USA začal rozvíjet po roce 1910 pod názvem Boy Scouts of Amerika – BSA.

Mnohé prvky z Ligy lesní moudrosti převzal od Setona Baden-Powell a použil je ve Skautingu.

1.2.1 Osobnost: Ernest Thompson Seton

Ernest Thompson Seton se narodil 14. 8. 1860 v South Shieldes ve Skotsku. Jeho otec Joseph Thompson byl obchodník s několika vlastními obchodními loděmi. V roce 1865 se celá rodina důsledkem ztráty otcova zaměstnání přestěhovala do Kanady. Zde, při vyprávění indiánů a lovců kožešin, poznával Seton krásu divoké přírody, která jej uchvátila na celý zbytek života. Často místo do školy utíkal do přírody, což jeho rodiče neschvalovali.

Dle dostupných pramenů se Ernestovo dětství nedalo nazvat idylickým. Jeho otec byl velmi přísný a při výchově svých deseti synů často používal rákosku. Ernestova matka byla naopak milující maminkou a Ernest se k ní velmi upnul. Matka si přála, aby byl Ernest jako jeho předek Evan Cameron z Lochielu, který proslul tím, že pomohl zbavit Skotsko vlků.

Již ve čtrnácti letech založil v Torontu „Klub Robina Hooda“, snažící se o život v přírodě bez zbytečných vymožeností civilizace, jakými byly třeba zápalky. Seton tento pokus částečně popisuje v knize „*Dva divoši*“.

Na otcovo přání studoval malířství na Královské akademii v Londýně. Mnohem raději však navštěvoval knihovnu Britského muzea, kam jej přitahovaly knihy o přírodě. Studiu věnoval pouze dva roky a pro nemoc se musel vrátit domů. Již o rok později, v roce 1882, se rozhodl věnovat studiu zoologie a ornitologie, které absolvoval na pláních Manitoby. Zde se setkal s indiánem Časkou, jež mu přiblížil život indiánů, který o dvacet let později

použil jako výchovný a rekreační styl Woodcraftu. V roce 1893 se nechal najmout jako lovec vlků, ale namísto jejich vybíjení je sledoval a roku 1894 napsal příběh „*How to Catch Wolves*” (Jak chytit vlky).

Ve dvaceti letech se začal věnovat literární činnosti. Výčet jeho děl je hojný. Mezi nejznámější snad patří „*Two Little Savages*” (1903) - „*Dva divoši*”, „*Rolf In The Woods*” (1911) - „*Rolf zálesák*”, „*The Book of Woodcraft*” (1921) – „*Kniha lesní moudrosti*” a mnoho dalších.

V roce 1902 otiskli v časopise „*Ladies Home Journal*“ řadu Setonových kapitol o myšlence a organizaci pro výchovu mládeže. První článek vyšel pod názvem „*Woodcraft Indians*“. „*Byl o woodcrafterské myšlence a organizaci tohoto hnutí. Od května do listopadu 1902 začala vycházet v časopise pravidelná měsíční rubrika E. T. Seton’s Boys. Reagoval v ní na duchovní a civilizační krizi a smyslem článku bylo vyvolat konkrétní hnutí mládeže a organizovat ji ve zvláštních skupinách.*“¹⁷ Z tohoto podnětu vznikl ve státě New York kmen Modrých volavek woodcrafterských indiánů lesní moudrosti. Seton osobně založil a vedl woodcrafterský kmen v Summitu ve státě New Jersey.

V letech 1902 až 1915 působil ve vedení Ligy lesní moudrosti a současně stál od roku 1910 v čele výboru řídicí v New Yorku činnost skautské organizace. Zpočátku mu připadaly cíle a prostředky, kterými se obě organizace řídily, shodné, ale v roce 1915 zjistil, že činnosti Woodcraftu a Scoutingu jsou neslučitelné a nadále se věnoval pouze Woodcraftu, což uvedl ve své knize „*Svitek březové kůry*“.

Seton byl dvakrát ženatý. V roce 1896 se oženil se s Grace Gallatinovou a o osm let později se jim narodila dcera Anna. Ta si později si pozměnila jméno na Anya Setonová a stejně jako její otec se věnovala literární činnosti. Brzy po rozvodu s Grace se Seton oženil s indiánoložkou Julií M. Buttreeovou, se kterou adoptovali dívku Beulah Dee Setonovou.

S Baden-Powellem se setkal v roce 1906 a dovolil mu použít materiály z knihy „*The Birch-Bark Roll of Woodcraft Indians*“ („*Svitek březové kůry*“)

¹⁷ BŘEČKA, B. *Kronika čs. skautského hnutí 1900 – 1990*. Brněnská rada Junáka : 1999 . 323s, s. 13.

v díle „*Scouting for Boys*“ („*Skauting pro chlapce*“), ale po přečtení Baden-Powellova díla byl roztrpčen nad výsledkem, protože Baden-Powell použil jen některé prvky. I když je Skauting a Woodcraft v mnohém velmi podobný, kážeň ve skautingu a volná výchova ve Woodcraftu se přesto nedají sloučit. (<http://www.woodcraft.cz> [2011-10-9])

1.2.2 Dílo Setona: Svitek březové kůry

Literární dílo „*How to play Indians*“ („*Jak si hrát na indiány*“) napsal E. T. Seton v roce 1903. V Čechách je kniha známá pod názvem „*Svitek březové kůry*“ podle 6. vydání, které vyšlo v roce 1906 a neslo název „*The Birch-Bark Roll of Woodcraft Indians*“. V Čechách podle této příručky roku 1911 vznikla první Woodcrafterská organizace.

V knize E. T. Seton popisuje, proč založil Ligu lesní moudrosti, co mohou lidé od této organizace očekávat, jak založit kmen, navrhl sněmovní řády a zákony Ligy lesní moudrosti, symboliku, činy a mistrovství. Dále uvádí přesný návod, jak vytvářet nové kluby, jak přijímat nováčky, program činnosti na celý rok, znalosti a dovednosti pro pobyt v přírodě, dále hry do klubovny i do přírody a podmínky plnění „orlích per“ a „mistrovství“. Informace prokládá krátkými příběhy ze svého života. Celou knihu doplnil vlastními ilustracemi rostlin, stopami zvířat a nákresy staveb.

Jednotlivé kapitoly jsou rozděleny do sedmi celků. Nalezneme zde kapitoly věnované tématu „Svitek březové kůry“, „Program činnosti kmene lesní moudrosti“, „Zálesácké znalosti“, „Táboření“, „Hry“, „Orlí péra“ a „Mistrovství lesní moudrosti“.

V knize je navržen program pro práci s dětmi během celého roku. Jsou zde v průběhu jednotlivých měsíců popsány aktivity, které lze v daném období uskutečnit. Návrh zahrnuje hry, rukodělné práce, pozorování přírody vhodné pro dané roční období, získávání a zdokonalování znalostí a dovedností pro pobyt v přírodě. Součástí je i návrh na sezónní táboření a příprava materiálu pro letní pobyt v přírodě. E. T. Seton nabízí ve svém díle velké množství rukodělných činností - pro okrasné i praktické využití na táborech (sedátka

k ohni, rámečky, knoflíky, ptačí budky, košíky, apod.). Hry jsou většinou zaměřeny na zálesácké dovednosti jako stopování, střelba z luku a tak dále.

Seton daleko lépe než Baden-Powell popisuje hierarchii a postup při rozhodování, obzvlášť na táborech, kde na malém prostoru, v malém kolektivu a při velkém množství povinností jsou osobní vztahy vystaveny zatěžkávací zkoušce tolerance a porozumění. Baden-Powell tento přístup pokládá za samozřejmost, nejspíš z pohledu vojáka a nejsprávnější způsob plnění vojenských rozkazů.

1.3 Čechy – Junák

V Čechách byl skauting oficiálně založen v roce 1912. Organizace nesla název Junácký odbor svazu spolků a v roce 1914 byl založen samostatný spolek Junák – český skaut. Antonín B. Svojsík byl zvolen jeho vrchním vůdcem. Přípravy pro jeho založení započaly již v roce 1911, tou dobou započaly svou činnost některé skautské družiny v Praze či Nymburce.

Na rozdíl od skautingu anglického, který byl prováděn nadmíru vojensky, čeští skautští vůdcové propagovali nevměšování se do válečných aktivit a zaměřením se spíše na služby humanitárního směru. Bezesporu k tomuto rozhodnutí přispěl fakt, že česká země byla v područí Rakouska, kdežto Velká Británie byla svrchovaným státem.

A. B. Svojsík se od začátku snažil vtisknout hnutí národní charakter. Namísto slova skaut použil názvu junák, místo vyřezávání indiánských totemů měli junáci vytvářet staroslovanská božstva, součástí junáckých znalostí byl zpěv národních písní a na počátku chtěl zavést junácký kroj jako obdobu kroje chodského, avšak s tímto návrhem neuspěl. Čeští skauti mají alespoň jako připomínku národní historie ve znaku lilie erb a v něm hlavu psa. *„Znak se psí hlavou je dílem malíře Mikoláše Alše a vznikl koncem minulého století jako ilustrace k románu Aloise Jiráka Psohlavci“¹⁸.*

¹⁸ ČÁKA, J. *Junácká symbolika*. 2. vyd. Praha : MERKUR, 1990. 113 s. ISBN 80-7032-876-2, s. 30.

Zatímco v jiných evropských zemích byli do zakládání skautských organizací zapojeni vojenští důstojníci, v Čechách byli průkopníci skautingu ponejvíce ze stran učitelstva a studentstva.

Zpočátku byl Junák, stejně jako Skauting určen pouze pro chlapce. Chlapecká část organizace se tudíž vyvíjela již od počátku celého hnutí. Chlapecké oddíly podle anglického vzoru vznikaly v Čechách od roku 1911, ale teprve Svojsík vtiskl celému skautování jednotný ráz. Některé oddíly, které se zprvu hlásily ke Skautingu, se přiklonily více k Woodcraftu a vznikly tak Psohlavci nebo Děti živěny.

Dívčí skauting se počal vyvíjet od roku 1912, kdy spisovatelka Popelka Biliánová uplatňovala některé skautské prvky v „prázdninových osadách“ pro dívky. Samotný vznik dívčího skautingu je datován rokem 1914. V tomto roce PhDr. Anna Berkovcová, na popud abiturientky dívčího lycea Vlasty Štěpánové (později Koseové), založila dívčí družinu Sasanky a již od počátku družina pracovala na základě stejných výchovných cílů a metod jako skauting chlapecký.

Seznamování s junáckou výchovou probíhalo pod vedením zkušenějšího vůdce formou přednášek, praktickou výukou během výprav do přírody a učením se z příruček Svojsíka. Zpočátku se dívky učily z knihy „*Základy junáctví*“ a z přednášek vedených prof. A. B. Svojsíkem. V roce 1922 byla vydána Příručka dívčího skautingu od E. Milčicové a B. Herbenové. „*Obsahovala úplnou osnovu dívčí skautské výchovy, vč. odborných zkoušek a řádů pro oldskautky.*“¹⁹

Na podzim roku 1917 se objevila první snaha o koedukaci (společnou výchovu chlapců a dívek), kdy „*učitelka Marie Müllerová, propagátorka společné výchovy hochů a dívek, přičlenila svoji družinu Vlaštovek a Strážlíků k 6. chlapeckému oddílu*“²⁰. Tato spolupráce netrvala ani půl roku, protože výbor Junáka v únoru 1918 rozhodl, že koedukace je nepřípustná. Dnes jsou koedukované oddíly běžně zakládány zejména v menších střediscích, kde není dostatek dětí pro založení chlapeckého a dívčího oddílu zvlášť, nebo kde chtějí

¹⁹ BŘEČKA, B. *Kronika čs. skautského hnutí 1900 – 1990*. Brněnská rada Junáka : 1999 . 323s, s. 82

²⁰ BŘEČKA, B. *Kronika čs. skautského hnutí 1900 – 1990*. Brněnská rada Junáka : 1999 . 323s, s. 44

koedukovanou výchovu vést cíleně.

Mladší dívky, od osmého do dvanáctého roku věku jsou v Junáku od roku 1921. V té době se jim říkalo Skřítci, potom Šotci a v roce 1938 byl název změněn na Světlušky.

Junák se dělí na pozemní a vodní Skauting. Členové vodního Skautingu pracují pod hlavičkou Junáka a řídí se jeho stanovami a řády, ale jejich náplň činnosti a prostředky výchovy mládeže se částečně odlišují. Pro svůj specifický způsob práce s dětmi zvolili i rozdílné názvosloví, i když podstata organizování zůstala stejná. Např. oddíly jsou přístavy, vůdcem oddílu je kapitán a mladší školní věk dívek nese název žabičky.

Historie junáka v Čechách je poznamenána válečným a politickým režimem, který v Čechách panoval s přestávkami v letech 1938 až 1989. Jelikož má Junák ve svých stanovách pevně zakotveno, že je nepolitickým hnutím, byla činnost Junáka v letech 1939 až 1989 několikrát zakázána a poté znovu obnovena. S těmito zákazy souvisí stagnace v rozvoji řádů, pomůcek i výchovných metod. K prvnímu zákazu Junáka dochází během druhé světové války. Tento zákaz činnosti od roku 1940 - 1945 měl na rozvoj Junáka relativně nejmenší vliv. Silněji působily zákazy v letech 1948 – 1968 a v letech 1970 – 1989. Během všech tří období zákazů Junáka byli členové, kteří chtěli pokračovat ve výchově mládeže ve skautském duchu, zatýkáni, obviňováni z protistátní činnosti a odsuzováni k trestům odnětí svobody či dokonce popravy.

Po ukončení zákazu činnosti bylo vždy potřeba uvést organizaci do aktivního stavu. Bylo potřeba zajistit právní subjektivitu Junáka, schválit stanovy, vydat organizační řády a jiné administrativní záležitosti. Zároveň se oslovovali bývalí členové Junáka a přijímali noví. V časopise „Junák hlásí“ vyšla tato výzva: *„Všem lesoškolákům! Volám vás, bratři Lesoškoláci znovu k práci po dvacetileté přestávce. Obnovíme velký kruh, ani jeden z nás nezůstane stranou. Mladší se ujmou vznikajících oddílů a středisek, starší a nejstarší se uplatní podle svých možností na kterémkoliv úseku v junáckém hnutí. Pomáhejte zřizovat a vést instruktorské sbory, rádcovské kursy a semináře pro vedoucí. Vyneste na světlo své šedé lesoškolácké šátky a splňte svůj úkol beze*

*zbytku. Půjdeme znovu po nevyšlapané stezce, budeme hledat tu nejschůdnější, prošlapeme ji těm slabším. Pevně spojeni svým lesoškoláckým kruhem, budeme odhodlanými nositeli myšlenek a díla náčelníka zakladatele A. B. Svojsíka.*²¹

1.3.1 Osobnost: Antonín Benjamin Svojsík

Antonín Svojsík se narodil 5. 9. 1876 v Praze na Smíchově jako druhý ze čtyř synů. Jeho otec byl okresním tajemníkem ve Dvoře Králové a zemřel tři roky po Antonínově narození. Matka zůstala sama na výchovu čtyř synů, kteří byli nuceni vypomáhat s domácností, přesto Antonín vzpomíná na své dětství s láskou. Prázdniny trávil se svými bratry u dědečka mlynáře, kde pomáhali při různých přestavbách mlýna a jezu a naučili se tak mnoha řemeslným pracím, které dědeček velmi dobře ovládal.

Původním jménem byl Antonín František Svojsík, své druhé jméno Benjamin získal jako nejmladší člen v Českém pěveckém kvartetu. Tuto přezdívku si ponechal a pro všechny je nyní znám jako Antonín Benjamin Svojsík.

Svojsík složil maturitu na učitelském ústavu a také jeho bratři byli vzdělaní v různých oborech. Nejstarší z bratrů Alois se stal knězem a cestovatelem, František vystudoval na advokáta a Gustav byl operním pěvcem. Do zaměstnání Antonín Svojsík nastoupil nejprve na obecné škole, posléze učil tělocvik na Gymnáziu a od roku 1914 až do své penze působil na žižkovské reálce coby učitel tělocviku a přírodovědy.

Oženil se roku 1909 s Julií Stránskou, která jej podporovala v jeho práci s mládeží a sdílela s ním i lásku k hudbě. Vychovali spolu tři děti.

V roce 1911 odjel na doporučení ing. Meilbecka do Anglie, aby se seznámil se skautingem v praxi. Při návratu do Čech navštívil i jiné státy, ve kterých byl

²¹ MIKŠOVIČ, I. – ŠKODA, E. Všem lesoškolákům!. Junák, ústředí skautské výchovy. *Junák hlásí*, květen 1968, č. 3.

Skauting zaváděn, aby mohl prověřit, jakým způsobem Skauting převzali. V Čechách nejprve se svým švagrem přeložil Baden-Powellovu knihu „*Scouting for Boys*“ a poté s několika studenty a venkovskými chlapci tábořil v duchu Skautingu pod hradem Lipnicí v Českomoravské vysočině. Po prázdninách s žáky žižkovské reálky utvořil oddíl. Znal českou mládež, její zájmy a schopnosti a od začátku měl možnost si své domněnky a závěry ověřovat v praxi.

Snažil se začlenit skautskou výchovu do Sokolu, v němž zastával funkci náčelníka župy. Mezitím vydal knihu „*Základy junáctví*“ a pořádal přednášky, v nichž představoval skautské hnutí široké veřejnosti. V létě 1912 se konal první oficiální skautský tábor pod jeho vedením.

Propagováním skautského hnutí a přípravou mládeže a dospělých pro vedení Junáka se věnoval po celý zbytek života. Zemřel na otravu streptokokem v září roku 1938, po návratu z propagačního turné v Rusku.

1.3.2 Dílo Svojsíka: Základy Junáctví

A. B. Svojsík psal „*Základy junáctví*“ čtyři roky po založení skautingu v Anglii a měl tedy možnost si osobně prohlédnout způsoby skautování v různých zemích, ve kterých již byl skauting zaveden a zhodnotit jeho praktické využívání. Svou knihu začíná vlastními poznatky o skautingu a o tom, zda se již osvědčil a co dobrého metoda Baden-Powellova a Setonova nabízí. Uvažuje, co z obou způsobů v jednotlivých zemích převzali a co vynechali a zda tento výchovný styl převzali vhodně. Zamýšlí se nad skloubením vojenského způsobu vedení a rozvíjením lásky k přírodě, přesto je pro něj důležité nevynechat to nejdůležitější pro přirozenou výchovu dítěte – hru.

„*Základy junáctví*“ nejsou dílem jediného autora. Po návratu z Anglie v roce 1911 přizval Svojsík ke zpracování příručky „*Základy junáctví*“ asi třicet odborníků. Ti do díla přispívali podle svého zaměření. Odborný učitel Jan Novák zpracoval valnou část oddílu „*Ctnosti a povinnosti junáka*“, advokát Dr. František Svojsík napsal kapitolu „*Junák a zákon*“, univerzitní profesor Dr. Josef Thomayer vydal dobrozdání, které je otištěno v kapitole „*Noclehování v přírodě*“, školní rada Dr. Em. Fait vypracoval celý oddíl „*Orientace*“, profesor

konzervatoře Karel Hoffmeister napsal kapitolu „Český junák a hudba“ a architekt Dr. Zdeněk Wirth kapitolu „Český junák a umění“. Majitel sanatoria Dr. Jan Šimsa vypracoval za přispění ředitele Zemské banky Dr. Jana Lošťáka oddíl „Hlavní pravidla zdravotní“. Zemský inspektor tělocviku vypracoval spolu se Svojsíkem celé dva oddíly nazvané „Hry junáků“ a „Tělocvik a sport“, kam profesor Dr. Jiří Guth přidal kapitolu „Několik myšlenek o sportu“. Bratr Antonína Svojsíka, Alois Svojsík, katecheta a cestovatel, popsal ideál japonského samuraje. Slova ke skautské hymně napsal redaktor Fr. S. Procházka a hudbu složil šéf opery Národního divadla Karel Kovařovic. Nebudu vypisovat všechny přispěvatele, mezi kterými byl i vládní rada, c. k. zemský školní inspektor František Bílý, který se zamýšlí nad čerstvě zrozenou organizací Junák v kapitole „Mé přání k českému junáctvu“, a zemský a říšský poslanec Dr. Karel Kramář, který knihu obohatil o kapitolu „Češi a Rakousko“. Největší podíl textů je zpracován A. B. Svojsíkem.

Stejně jako Baden-Powell a Seton, také Svojsík vložil do své knihy poznatky ze zálesáctví, rukodělných prací, uzlování a jiné. Zatímco však Baden-Powell jimi prokládá střídavě jednotlivé kapitoly, Svojsík je uspořádal systematicky do celků. Lze to nejspíš připsat jeho profesi a vědeckému přístupu k práci. Na rozdíl od příručky pro chlapce „*Scouting for Boys*“ od Baden-Powella, Svojsík své dílo vypracoval mnohem vědecktěji, pro dospělé. Tento styl není pro mladé čtenáře tak přitažlivý, jako dílo výše zmiňovaná kniha.

Dílo tvoří šest částí rozdělených na 24 oddílů (viz Příloha 1). Podle jednotlivých oddílů byly v roce 1939 zpracovány podmínky I., II. a III. stupně zdatnosti pro „Junáckou stezku“ (viz kapitola 4).

Ve všech třech výše zmiňovaných literárních dílech je znát původní profesi autora. Zatímco Baden-Powell se v úvodu odkazuje na své zážitky z války a válečné příběhy, Seton se uchyluje k podrobnému zkoumání přírody a indiánskému způsobu života, Svojsík hledá základy u Rousseaua, Rabelaise, Komenského.

„Těžko je posouditi, kdo má o které odvětví skautingu větší zásluhy, zda Seton, či Baden-Powell. Jisto jest, že ona romantičnost, poetičnost a láska k přírodě jsou především zásluhou Setonovou, kdežto pořádek, kázeň a organisace jsou zase dílem Powellovým – obou výborných psychologů a paedagogů.“²²

²² SVOJSÍK, A. B. *Základy junáctví*. Praha : MERKUR ve spolupráci s Junáckou edicí Ústřední rady Českého Junáka, 1991. ISBN 80-7032-001-x, s. 22.

2 **Vzdělávání a výchova v Junáku**

Vzdělávání je v Junáku jednou ze základních složek činnosti organizace. Systém vzdělávání popisuje „*Řád pro vzdělávání činovnic a činovníků Junáka – svazu skautů a skautek ČR*“.

Skautské hnutí se velkou měrou podílí na výchově mladých lidí. Uvědomuje si potřebu i hodnotu vzdělaných vůdců a rádců, kteří přicházejí přímo do styku s dětmi, a kteří tedy přímo působí na jednotlivce i skupiny. Vzdělávání probíhá už od počátku skautského života jednotlivce. Je organizováno průběžně, od vstupu dítěte do organizace a směřováno dle jeho schopností a zálib.

Junák nabízí svým členům vzdělávání se v různých oblastech, zejména podle věku, vyzrálosti a zájmu jedinců. Nástrojem ke vzdělávání jsou kurzy a zkoušky se specifickými názvy vypracované speciálně pro potřebu Junáka. Konkrétně se jedná o rádcovský kurz, čekatelskou a vůdcovskou zkoušku, odbornou činovnickou kvalifikaci (OČK), lesní kurzy a lesní školy, manažerskou zkoušku a instruktorskou kvalifikaci.

Organizace Junák nabízí vzdělávání doplňující školní výuku. Ve škole se dítě naučí teorii, kterou si ověřuje v praxi. Skauting nabízí jak teorii, tak praxi, přičemž praktická část převládá.

V různých časových úsecích se vedení Junáka snažilo začlenit prvky skautské výchovy do školních osnov. V roce 1922 byla na Karlově univerzitě „*zřízena docentura skautingu a byla svěřena A. B. Svojsíkovi. Při závěrečných zkouškách učitelů z tělocviku na středních školách již byla požadovaná teoretická i praktická znalost skautingu.*“²³

²³ BŘEČKA, B. *Kronika čs. skautského hnutí 1900 – 1990*. Brněnská rada Junáka : 1999 . 323s, s. 82.

2.1 Vlčata, světlušky, žabičky a benjamínci

Vlčata, světlušky a žabičky jsou nejmladší členové Junáka. Věkové rozmezí se dá přirovnat k mladšímu školnímu věku. Vstupní věk pro tuto kategorii je v současné době šest let a v jedenácti letech mohou postoupit do oddílu skautů a skautek. Vlčata, světlušky a žabičky nosí ke kroji šátek žluté barvy.

Pro věkovou skupinu vlčat, světlušek a žabiček je výchovný program zaměřen více na hru než na kvantum předaných informací. Výchova probíhá s přihlédnutím k jejich věkovým zvláštnostem a intelektuálním schopnostem.

2.1.1 Vlčata

Vlčata jsou chlapci ve věku od šesti do jedenácti let bez rozdílu, zda se oddíly věnují pozemnímu nebo vodáckému skautingu.

Symbolický rámec pro vlčata je od počátku založen na díle Rudyarda Kiplinga *„Knihy džunglí“*. Chlapci se mohou ztotožnit s postavou Mauglího, který je vychováván smečkou vlků a dalšími obyvateli džungle. *„Po vzoru Mauglího i naši malí chlapci – vlčata – se chtějí naučit znát dokonale les a jeho obyvatele, chtějí být jako Maugli nebojácní, houževnatí, poctiví a stateční.“*²⁴

Vůdcem družiny vlčat je Akéla a několik družin tvoří smečku, stejně jako u volně žijících vlků.

2.1.2 Světlušky a žabičky

Světluška je označení pro dívku ve věku od šesti do jedenácti let, která navštěvuje oddíl pozemního Skautingu. Děvčatům u vodních skautů se říká žabičky.

Symbolický rámec pro světlušky a žabičky byl připravován podle knihy Jana Karafiáta *„Broučci“*. Výchovná stezka šotků (dnes světlušky) byla

²⁴ ČÁKA, J. *Junácká symbolika*. 2. vyd. Praha : MERKUR, 1990. 113 s. ISBN 80-7032-876-2, s. 44.

vypracována v roce 1919.

V současné době je pro světlušky zaváděn nový symbolický rámec inspirovaný knihou Radka Kučery „*Kouzelná lucerna*“, jenž je však přepracován pro potřebu Junáka. Hlavní hrdinkou je dívka Lucinka, která se díky lucerně může proměnit ve světlušku (pozn. brouka). Pomáhá ostatním světluškám v boji proti tvorům z jeskyně a na této cestě plní různé úkoly, které v sobě obsahují znalosti a dovednosti požadované po světlušce – člence Junáka ve věku od šesti do jedenácti let.

2.1.3 Benjamínci

Dne 26. 3. 2011 byl na Poradní skále (sněmu chlapeckého kmene) představen základní rámec nové věkové kategorie předškoláků, pro kterou byl navržen název Benjamínci.

Tento program je prozatím ve stadiu vývoje.

2.2 Skauti a skautky

Kategorie skautů a skautek obsahuje starší školní věk. Skautem nebo skautkou se po složení skautského slibu může stát jedinec starší jedenácti let, přičemž věk není jedinou podmínkou přistoupení ke slibu, je pouze doporučen. Stává se, že někdy světluška nebo vlče není schopno zvládnout podmínky potřebné ke složení skautského slibu, většinou kvůli nižší mentalitě, a zůstává nadále světluškou či vlčetem. Když se dítěti v organizaci líbí, může se nadále účastnit schůzek a výprav a zůstat členem „rodiny“. Každý je ke slibu přizván na doporučení svého rádce a vůdce až po splnění „nováčkovské zkoušky“ a zvážení náležité připravenosti. Skauting respektuje vlastní tempo učení, které je zcela přirozeně rozdílné pro každého jednotlivce.

Symbolickým rámcem pro skauty a skautky je celá náplň Skautingu jako takového. Program, symbolika, vzdělávací a výchovné prvky, to vše bylo původně vytvořeno pro tento věkový stupeň. Od předchozího stupně jsou krojově odlišeni skautským odznakem a šátkem hnědé barvy.

2.2.1 Rádcovská zkouška

Rádce je pozicí v oddíle velmi nesnadnou a ne každý člen družiny ji může zastávat. Je potřeba, aby mladý člověk vykonávající tuto funkci spolupracoval s vedením oddílu, oddílovou radou, ale také byl součástí družiny a měl u členů družiny respekt. Přitom nemůže být jen koordinátorem aktivit, ale také se jich aktivně účastnit spolu s ostatními. Je částečně nadřízený i rovnocenný s členy družiny.

„Rádcovská zkouška“ není z těch, na které se dá připravit pouze teoretickou výukou. Pro zvládnutí této zkoušky je potřeba absolvovat rádcovský kurz, který více než vědomosti, prověří praktické znalosti, dovednosti a postoje dítěte, schopnost vést družinu a připraví dítě na povinnosti rádce. Rádcovský kurz může uspořádat středisko, jako nejnižší organizační jednotka Junáka. Kurzu se mohou zúčastnit skauti a skautky, kteří splňují požadavky k budoucímu vedení družiny a byli doporučeni vůdcem oddílu, pokud již splňují požadavky pro plnění čekatelské zkoušky (viz kapitola 2.3.1).

Cílem kurzu je připravit mladého člověka pro vedoucí postavení ve skupině a prohloubit znalosti, dovednosti a postoje získané prací v oddíle.

Pro další vzdělávání v Junáku není důležité, zda dítě navštěvovalo rádcovský kurz, či nikoli. Rádcovský kurz není v současnosti upravován „Řádem pro vzdělávání činovnic a činovníků Junáka“, náplň kurzu sestavuje organizátor, zpravidla podle „*Skautské stezky*“, doplněné o základy psychologie, pedagogiky a další znalosti a dovednosti ze skautské praxe.

Rádcovské zkoušky se pořádají už od roku 1916. „*Rádcovská zkouška byla písemná a ústní a skládala se před zkušebním sborem tří zkušených oddílových vůdců, kterým předsedal vrchní vůdce A. B. Svojsík.*“²⁵ Lze usuzovat, že rádcovská zkouška z roku 1916 byla v průběhu času nahrazena zkouškou čekatelskou.

²⁵ BŘEČKA, B. *Kronika čs. skautského hnutí 1900 – 1990*. Brněnská rada Junáka : 1999 . 323s, s. 40.

2.3 Roveři a rangers

Rover je v překladu poutník. Ranger je hraničář, zde rangers - hraničářky. Názvy rover a rangers jsou mezinárodní a v Čechách se nepřekládají. Družiny roverů a rangers sdružují členy Junáka od šestnácti do dvaceti šesti let.

Ve věku kolen patnácti let bývá problém udržet mladé lidi ve společenství mladších dětí. Mají již zkušenosti, většinu akcí pro skauty prožili a znají. V tomto věku je potřeba jim nabídnout program uzpůsobený právě pro jejich věkovou skupinu. Roverský program nabízí možnost samostatného rozhodování, drsnější výzvy k překonávání i zamyšlení se nad životem spolu s vrstevníky.

Program pro Roveřky je náročnější než pro Skauty a jeho hlavní náplní je služba a sebepoznání. Služba neznámá pouze být k ruce vedoucímu oddílu. Musí být chápána jako služba sobě samému – osobní rozvoj, služba jiným – předávání zkušeností a služba vyšším hodnotám – pravda, láska, vlastenectví.

Výchovou Roverů – chlapců starších sedmnácti let, se v Anglii zabýval Baden-Powell od roku 1917. Napsal pro ně knihu „*Rovering to Success*“, u nás známou pod názvem „*Na pouti za úspěchem*“.

Nový program pro roveřky a rangers se u nás již několik let úspěšně rozvíjí, připravují se stezky s názvem „*Roverský začátek*“ a „*Výzvy*“, které jsou momentálně ve fázi dokončování.

Podrobnější náhled na práci roverů a rangers nabízí dokument „*Úmluva o českém rovingu*“, který byl sepsán účastníky „*Roverské porady 2009*“.

V roce 1931 se ve švýcarském Kanderstegu konal první světový sjezd roverů nazvaný „*Rover Moot*“. V Čechách je v současnosti pořádáno několik vzdělávacích a zážitkových kurzů a setkávacích akcí, z nichž nejznámější je „*Obrok*“.

2.3.1 Čekatelská zkouška

Čekatelská zkouška je vstupním bodem do kvalifikačního vzdělávacího systému Junáka. Je prvním krokem ke složení zkoušky vůdcovské (viz kapitola 2.4.1) a dalších zkoušek.

Čekatelská zkouška je určena těm, kteří uvažují o další práci v Junáku, ve formě spoluvedení oddílu a další výchovy dětí. Účastnit se jí mohou členové Junáka od patnácti let.

„Cílem čekatelské zkoušky je prověřit zralost uchazeče a zjistit, zda je schopen svojí činností přispět ke zdárnému rozvoji dětí a v maximální míře zajistit jejich bezpečnost.“²⁶

Podmínkami pro složení čekatelské zkoušky jsou kromě věku také znalost skautské stezky, potvrzení od lékaře o způsobilosti pro práci s dětmi, prohlášení o bezúhonnosti, doporučení vůdce oddílu a souhlas vůdce střediska. Uchazeči, kteří splňují výše zmiňované podmínky, musí složit zkoušku, jejíž formu určí zkušební komise a odevzdat písemnou práci na zadané téma.

Po ukončení čekatelské zkoušky se absolvent stává čekatelem a po dovršení osmnáctého roku života činovníkem. *„Činovníkem. je v souladu se stanovami Junáka (čl. 10 b) dospělý člen Junáka, který působí ve vedení výchovné jednotky (oddílu, roje, smečky apod.) nebo vykonává funkci, do které byl zvolen (např. vůdce střediska, výchovný zpravodaj apod.) nebo jmenován (např. hospodář či tajemník). Toto označení se nevztahuje k jeho kvalifikaci, pouze k jeho funkci.“²⁷*

²⁶ *Sbírka skautských předpisů a řádů.* Praha : Junák – svaz skautů a skautek ČR Tiskové a distribuční centrum, 2000. ISBN 80-86109-49-6, Řád pro vzdělávání činovnic a činovníků Junáka – svazu skautů a skautek ČR, Čl. 3.1

²⁷ *Sbírka skautských předpisů a řádů.* Praha : Junák – svaz skautů a skautek ČR Tiskové a distribuční centrum, 2000. ISBN 80-86109-49-6, Řád pro vzdělávání činovnic a činovníků Junáka – svazu skautů a skautek ČR, Čl. 2.3.

2.4 Oldskauti

Na rozdíl od jiných dětských organizací mohou v Junáku uplatnit své znalosti a zkušenosti i dospělí členové, kteří se aktivně, nebo jen podpůrně podílí na vedení oddílů a středisek. Pro většinu z těch, kdo prošli skautským hnutím, se Skauting stal formou životního stylu. Junák nabízí využívání volného času v Klubech dospělých, jak se nově oldskautským oddílům říká.

Oldskaut je označení pro dospělého člena Junáka, který není ve vedení oddílu nebo střediska. Pokud dospělý člen junáka působí ve vedení oddílu, střediska, nebo jiných vyšších organizačních jednotek, je nazýván vůdcem nebo vedoucím. Vůdcem, neboli vedoucím, se stává činovník starší 18 let po složení Vůdcovské zkoušky.

Pro oldskauty nejsou v současnosti žádné Stezky, svou cestu si určují sami, podle nasbíraných životních zkušeností. Podle historických pramenů však v roce 1930 stezka pro oldskauty existovala. *„Výchovná stezka oldskautů měla jen jeden stupeň, kdo jej splnil, mohl požádat o udělení Řádu Stříbrná syringa, který byl nejvyšším stupněm zdatnosti oldskautů.“*²⁸

2.4.1 Vůdcovská zkouška

Vůdcovská zkouška byla v Čechách poprvé uspořádána již v roce 1913. V prvních letech činnosti Junáka se zkouška skládala z praktické části a teorie formou rozhovoru se zkoušejícím, nejčastěji během vycházky do přírody a často se dokončovala v bytě A. B. Svojsíka. Svojsík zkoušky sám vedl a uděloval čerstvým vůdcům pověření a odznaky.

V roce 1916 byla vůdcovská zkouška rozčleněna na dvě části, rádčovskou zkoušku a vůdcovskou zkoušku. *„V roce 1915 bylo několik neúspěšných táborů příčinou toho, že byla stanovena zásada, aby v roce 1916 vedli oddíly jen*

²⁸ BŘEČKA, B. *Kronika čs. skautského hnutí 1900 – 1990*. Brněnská rada Junáka : 1999 . 323s, s. 114.

*dospělí a plně kvalifikovaní skautští vůdcové.*²⁹

Od roku 1916 musel činovník nejprve složit rádcovskou zkoušku a poté mohl přistoupit k ústní a písemné části zkoušky vůdcovské.

„Dnes je pro složení vůdcovské zkoušky nutné, kromě znalostí a věku 18 let, mít absolvovaný čekatelský kurz, zdravotnický kurz, roční praxi v oddíle nebo středisku, potvrzení od lékaře o zdravotní způsobilosti pro práci s dětmi a čistý trestní rejstřík ohledně drogové závislosti. Vůdcovská zkouška se vykonává po absolvování vůdcovského kurzu, jen ve výjimečných případech je povoleno složit zkoušku bez tohoto absolvování kurzu a to zejména pro činovníky, kteří dlouhodobě pracují v Junáku, mají dlouholetou praxi a v absolvování vůdcovského kurzu jim brání rodinné nebo jiné osobní povinnosti.“ (Řád pro vzdělávání činovnic a činovníků Junáka – svazu skautů a skautek ČR, čl. 4.3.1)

Všechny části vůdcovské zkoušky vyplývají z potřeb nezbytných pro dobré vedení oddílu. Jednotlivými částmi zkoušky jsou: „Myšlenkové základy skautingu“, „Historie skautingu“, „Psychologie“, „Pedagogika“, „Metodika“, „Vedení oddílu“, „Organizace a právo“, „Hospodaření“, „Zdravověda“, „Příroda a ekologie“, „Táboření, příprava a vedení tábora“, „Kultura a estetika“ a „Tělovýchova a sport“. Součástí zkoušky je dále písemná práce a mluvený projev.

2.4.2 Lesní škola

Lesní škola je specifický způsob vzdělávání oldskautů, kteří mají zájem se nadále podílet na rozvoji Junáka i své vlastní osobnosti. Lesní škola slouží k prohloubení znalostí pro práci s dětmi a vedení oddílu, ke znovuvcítění se do pocitů dítěte jako do uživatele našeho plánování. Dále často poslouží dlouholetým činovníkům k nasbírání další inspirace, obnovení radosti z práce s dětmi, či získání nových kontaktů a zabránění syndromu vyhoření.

„Posláním lesních škol je zabezpečit vyšší vzdělání vůdkyň a vůdců,

²⁹ BŘEČKA, B. *Kronika čs. skautského hnutí 1900 – 1990*. Brněnská rada Junáka : 1999 . 323s, s. 40.

prohloubit jejich chápání skautské myšlenky a cílů skautského hnutí, přispět k dalšímu rozvoji osobnosti, vést je k tomu, aby svojí činností přesáhli hranice oddílu a střediska. Upevnit vědomí sounáležitosti, služby hnutí, závazku. Nabídnout prožitek skautského společenství, motivaci k další službě.“³⁰

Ke vstupním podmínkám pro absolvování lesní školy patří jeden rok aktivní činovnické praxe a doporučení vůdce střediska. Další podmínky může stanovit vůdce lesní školy.

Zaměření lesní školy jsou nyní: ekumenická, záchranářská, vodní turistika, vedení světlušek, zážitková, a další.

První lesní škola se konala v roce 1922 v Jemnici a od r. 1924 se konaly lesní školy s různým zaměřením. Lesní školy pro dívky se pořádaly od roku 1926. Od roku 1924 smí absolventi lesních škol nosit šedé šátky s odznakem lesní školy.

2.4.3 Další vzdělávání dospělých

Dalšího vzdělávání se mohou účastnit všichni činovníci Junáka, kteří splní podmínky, které stanoví *„Řád pro vzdělávání činovnic a činovníků Junáka – svazu skautů a skautek ČR“*. Vzdělávací kurzy zajišťuje organizace z vlastních lidských zdrojů a k odborným tématům přizývá odborníky z daného oboru (lékaře, apod.).

Manažerská zkouška je určena pro činovníky, kteří jsou ve vedení organizačních jednotek Junáka. *„Cílem manažerské zkoušky je zjistit, zda je kandidát schopen vést a řídit činovníky, organizovat a plánovat činnost skautských jednotek, zajišťovat úkoly v oblasti hospodaření, administrativy a vnějších styků.“³¹*

³⁰ *Sbírka skautských předpisů a řádů*. Praha : Junák – svaz skautů a skautek ČR Tiskové a distribuční centrum, 2000. ISBN 80-86109-49-6, Řád pro vzdělávání činovnic a činovníků Junáka – svazu skautů a skautek ČR, Čl. 10.1.

³¹ *Sbírka skautských předpisů a řádů*. Praha : Junák – svaz skautů a skautek ČR Tiskové a distribuční centrum, 2000. ISBN 80-86109-49-6, Řád pro vzdělávání činovnic a činovníků Junáka – svazu skautů a skautek ČR, Čl. 5.1.

Odborná čínovnícká kvalifikace (dále jen OČK) připravuje čínovníky pro funkci lektora a zkušební komisaře na vzdělávacích akcích Junáka.

OČK je rozčleněna podle témat všech oborů, které jsou zkoušeny u vůdcovské zkoušky (viz kapitola 2.4.1), dále na instruktorskou kvalifikaci a pro čínovníky vodního skautingu na kapitánskou zkoušku.

Uchazeč OČK musí prokázat patřičné vědomosti z daného oboru a dovednost předávat své znalosti dále.

Instruktorská kvalifikace slouží k přípravě budoucích instruktorů vzdělávacích akcí Junáka.

Mezi **další akce výchovy a vzdělávání čínovníků** patří „Čekatelský kurz“, „Zdravotnický kurz“, „Vůdcovský kurz“, „Manažerský kurz“, „Postgraduální kurz“, „Odborný postgraduální kurz“ a semináře různého zaměření (upravuje „Řád pro vzdělávání čínovnic a čínovníků Junáka – svazu skautů a skautek ČR“).

Všechny zkoušky uvedené v kapitolách 2.3.1, 2.4.1, 2.4.2 a 2.4.3 upravuje „Řád pro vzdělávání čínovnic a čínovníků Junáka“, který je součástí interních dokumentů Junáka „*Sbírka skautských předpisů a řádů*“.

2.5 Odborné a speciální zkoušky

Skautská praxe, stejně jako základní vzdělání, požaduje od dítěte základní znalosti a dovednosti. Při projevení zájmu o specifickou oblast lidského života nebo přírody se může dítě připravit na složení některé z odborných zkoušek, nebo překonání sebe sama ve „výzvách“ a speciálních zkouškách. Pro tyto příležitosti má skauting pro děti připraveny odborné zkoušky prožitkového zaměření, konkrétně Tři orlí pera, Tři bílé tesáky, Tři kapky rosy a plno dalších výzev (viz kapitoly 2.5.2 a 2.5.3).

Účast na zkouškách či výzvách je podmíněna dostatečnou znalostí základních skautských znalostí a splněním potřebných bodů stezky.

2.5.1 Odborné zkoušky

Učení provází celou dobu života jednotlivce. Není to jen institucionalizované vzdělávání ve školách a zájmových kroužcích, ale i samostudium v oborech, které nás zajímají a jejichž studium nás uspokojuje. Ke zdokonalení v těchto oblastech napomáhají v Junáku odborné zkoušky neboli „odborky“, které jsou rozděleny podle zájmových odvětví a stupňů obtížnosti na mnoho částí.

Jedná se o prověření speciálních znalostí a dovedností dítěte v různých oborech. Zkoušky nejsou povinné, děti si je volí sami podle svých vlastních zájmů a možností.

Odborné zkoušky doznaly v průběhu existence Junáka mnohé změny. Měnily se jednotlivé zkoušky i podmínky splnění u zkoušek přetrvávajících do dnešní doby.

V roce 1935 byly odborné zkoušky doplněny o prvky branné výchovy v důsledku příprav na blížící se válku. Do výchovy děvčat tak přibyla „*starost o ztracené a opuštěné děti, dále znalost stavby nouzových přístřešků, vaření v nejtěžších přírodních a havarijních podmínkách, znalost první pomoci, znalost spojení polním telefonem,*“³² a jiné.

Ve čtyřicátých letech minulého století byly jednotlivé zkoušky stále rozděleny pro chlapecký a dívčí kmen zvlášť, přičemž některé byly podobné pro oba kmeny a některé určeny pouze pro chlapce či dívky. Bylo možno se tak setkat s odborkami První pomoc, Krajkářka, Čtenářka novin, Věrouka, Péče o kojence, Písmáctví, Průvodkyně, Cementář, Poutník, Širomořská plavba, Hraničář, Příkladný junák a tak dále (viz příloha 2).

V současné době jsou odborné zkoušky pro skauty a skautky shodné. Vlčata, světlušky a žabičky plní odborné zkoušky, kterým se říká „vlčci“ a „světýlka“.

³² BŘEČKA, B. *Kronika čs. skautského hnutí 1900 – 1990*. Brněnská rada Junáka : 1999 . 323s, s. 135.

2.5.2 Tři orlí pera

Zkouška tří orlích per je fenomén, který se v Junáku objevuje již od roku 1916. Zkouška je převzatá z woodcraftu, kde se za „činy“ udělovala pera opravdových orlů. Původních šest zkoušek bylo zredukováno na tři.

- Zkouška mlčení: 24 hodin nepromluvit, nevydat zvuk ústy (nepískat).
- Zkouška hladu: 24 hodin bez jídla, pít jen vodu.
- Zkouška samoty: 24 hodin nebýt viděn, přesto zaznamenávat dění v táboře.

K plnění těchto zkoušek musí mít skaut splněn II. stupeň skautské stezky (viz kapitola 3.2) a svolení vůdce oddílu. Tyto zkoušky se plní na letních táborech, kde je dostatek času pro jednotlivé disciplíny a případné opravy. Účastníci této zkoušky jsou bedlivě sledováni celým osazenstvem tábora. *„Kontrolu, jestli neporušil pravidla, si dotyčný dělal sám – spoléhalo se na jeho čest.“³³*

Děvčata měla zkoušku samoty zkrácenou o noční přespání, tedy jen od východu do západu slunce.

Účastnit se těchto zkoušek bylo mezi dospívajícími prestižní záležitostí, jednalo se o první výzvu, kdy mohli překonat sami sebe. Nášivku si, jako jedinou z dětského věku, mnoho z nich nechává na rukávu i v dospělosti.

Jako „zvláštní zkouška“ se Tři orlí pera objevila v *„Junáckých stezkách“* z roku 1939, 1945, 1969. Ve stezce skautů a skautek z roku 1994 nebyla o této zkoušce zmínka. Byla součástí odborných zkoušek a znovu se do stezek dostala v roce 2008 jako „výzva“ až po ukončení „III. stupně skautské stezky“ (viz kapitola 2.5.3).

Obdobou Tří orlích per pro skauty a skautky byly Tři bílé tesáky určené vlčatům a Tři kapky rosy, které si mohly splnit světlušky a žabičky (viz kapitola 2.5.3).

³³ ŠANTORA, R., NOSEK, V., JANOV, S., DOSTÁL, V., *Skautské století*. Praha : Junák – svaz skautů a skautek ČR Tiskové a distribuční centrum, 2012. 253s. ISBN 978-80-86825-72-4, s. 89.

2.5.3 Výzvy a prestižní zkoušky

Ve stezkách skautů a skauetek vydaných v roce 2008 je po splnění každého ze čtyř stupňů možnost výběru ze dvou výzev.

- V I. stupni jsou to *Noční bdění* (hodinu ležet ve spacáku a ovládnout svoji únavu) a *Ranní svítání* (po nočním probuzení dorazit do východu slunce na vrchol blízkého kopce).
- Ve II. stupni jsou *Výsadek* (ve dne se po vysazení na neznámém místě vrátit bez orientačních pomůcek do tábora) a *Noční návrat* (po vysazení v noci se s baterkou, mapou a busolou vrátit zpět do tábora).
- Ve III. stupni se nachází výzva *Tři orlí pera* (viz kapitola 2.6.2).
- Ve IV. stupni jsou výzvy *Dva dny bez ničeho* (vyrazit ráno z tábora jen oblečen, vydělat si na jídlo a nocleh svou prací, urazit alespoň 15 km, a vrátit se do tábora následující večer) a *24 hodin na stromech* (postavit si na stromě síť nebo jiný přístřešek a strávit 24 hodin nad zemí).

Každý „oddíl si může vytvořit novou nebo upravenou výzvu“³⁴. Všechny tyto výzvy jsou uzpůsobeny věku a schopnostem dětí. Předpoklad schopností a zralosti je odvozen od splnění aktivit v jednotlivých stupních stezky. Po splnění výzvy má dítě právo nosit na pravém rukávu kroje příslušnou nášivku.

V nových stezkách pro vlčata, světlušky a žabičky, vydaných v letech 2010 a 2011, jsou na konci každého stupně stezky a cestičky nabídnuty k plnění úkoly nazvané „zkoušky džungle“ pro vlčata, „nástrahy jeskyně“ pro světlušky nebo „nástrahy pustého ostrova“ pro vodní vlčata a žabičky, souhrnně pojmenované jako „prestižní zkoušky“.

- V I. stupni si mohou děti vyzkoušet *Život bez světla* (se zavázanýma očima strávit hodinu v lese v doprovodu vedoucího nebo rádce a potom popsat tento zážitek).
- Ve II. stupni je pro děti připravena *Noc v džungli* pro vlčata a *Noc v lese* pro světlušky a žabičky (spát pod širým nebem nebo přístřeškem v lese, v doprovodu dospělého nebo dalších tří dětí a potom formou scénky

³⁴ 2.stupeň skautské stezky 2008, s. 79.

ostatním předvést, co bylo vidět a slyšet).

- Ve III. stupni jsou *Tři bílé tesáky* pro vlčata a *Tři kapky rosy* pro světlušky a žabičky, jejichž získání musí dítě splnit několik úkolů rozdělených do tří částí:
 - * Odpojit se na šest hodin od oddílu, nechat vedoucímu vzkaz na určeném místě, nebýt nikým viděn a pořídit o pobytu krátký zápis.
 - * Vydat se s dalším vlčetem, světluškou nebo žabičkou a jedním dospělým na cestu dlouhou 5 km, trvající nejvýše 8 hodin a během této cesty nakreslit pochodový film, zaznamenat zvířata, pět rostlin a pět stromů, které cestou uvidí, zhotovit výrobek z přírodnin a složit o cestě básničku či písničku. Během celé cesty se nesmí vedoucího ptát na cestu ani úkoly.
 - * Navštívit večer opuštěné místo a přinést z něj nějaký důkaz.

Výzvy, prestižní zkoušky i Tři orlí pera jsou dobrovolné a neúčast na nich neovlivňuje přestup do dalšího stupně stezky.

2.6 Ověřování znalostí a dovedností

Skautská organizace není klasickým výukovým institutem, přesto je potřeba průběžně ověřovat, zda si děti osvojily informace, které jim chtěli jejich vedoucí předat a hlavně, zda je umí prakticky využít (rozdělat oheň, sbalit se na výpravu, znalost skautských zákonů, jejich dodržování apod.).

Závody se člení na „Závod vlčat o putovní totem náčelníka“, „Závod světlušek o putovní vlajku náčelní“ a „Svojsíkův závod“ pro skauty a skautky.

Závody pro mladší a starší školní věk ověřují znalosti, dovednosti a postoje, které by měli účastníci získat během celoroční práce v oddíle. Soutěž nehodnotí pouze to, kolik uzlů dokáže dítě uvázat a za jakou dobu družina proběhne trať, hlavním cílem je prověřit spolupráci v družině, ověřit schopnost rádce vést družinu i interpersonální vztahy v družině.

Akce jsou také vhodným nástrojem k setkání s jinými oddíly, naučení se novým hrám i získání nových kontaktů a přátel.

V současné době je zpracováván projekt k vytvoření celostátního závodu pro rovery a rangers, který by měl být *„příležitostí k překonávání sebe sama, k nacházení vztahu ke svému tělu a zdraví skrze sportovní výkon, případně k rozvoji dovedností, znalostí nebo uměleckého citění roverů a rangers a v neposlední řadě mohou podporovat týmovou spolupráci“*³⁵

2.6.1 Závody světlušek a vlčat

Závody pro mladší školní věk slouží k získání dobrého postoje pro plnění bodů stezky, setkání s jinými vrstevnickými družinami a díky společnému konání dívčí a chlapecké části dohromady také k získání otevřeného vztahu k opačnému pohlaví. Prověření znalostí a dovedností vlčat, světlušek a žabiček je druhotným cílem akce.

Závody jsou rozděleny pro světlušky a vlčata zvlášť na „Závod světlušek o putovní vlajku náčelní“ a „Závod vlčat o putovní totem náčelníka“. Konají se však společně v jeden den a na stejné trase.

Za historicky první závod vlčat lze považovat ten, který se konal 12. 5. 1929 na Bílém potoce u Veverské Bítýšky. Soutěžilo se *„O totem supa bělohlava – dřevěnou plastiku, kterou navrhl Velen Fanderlík a vytvořil Hugo Rozendorf. Sup Bělohlav byla skautská přezdívkou Ing. Františka Hanzelky, okresního a později i župního zpravodaje a v roce 1968 místonáčelníka pro Moravu.“*³⁶

V současnosti se závody vlčat, světlušek a žabiček konají každým sudým rokem.

³⁵ www.krizovatka.skaut.cz [2011-9-12]

³⁶ BŘEČKA, B. *Kronika čs. skautského hnutí 1900 – 1990*. Brněnská rada Junáka : 1999 . 323s, s. 107.

2.6.2 Svojsíkův závod

„Svojsíkův závod“ je nástrojem pro srovnání znalostí, dovedností a postojů dětí v družinách celé republiky.

„Hlavní cíle Svojsíkova závodu jsou:

- *podpořit fungování družin a jejich spolupráci*
- *vést skauty ke skautské praxi pro život a k praktickému využití*
- *poskytnout družinám a vedoucím zpětnou vazbu*
- *motivovat k osobnímu rozvoji a obohatit oddílový program o nové prvky“³⁷*

První závody skautů se konaly při setkání středisek nebo při exhibicích pro veřejnost. Tenkrát se ještě nepořádaly pod žádným oficiálním názvem, šlo o vědomostní a sportovní soutěž mezi oddíly, o zjištění úrovně skautských znalostí a obratnosti. Název „Svojsíkův závod“ byl použit až v roce 1946.

Dříve se soutěžilo pouze v disciplínách spojených se skautskou výchovou, ale dnes je Svojsíkův závod více zaměřen na praktické úkoly z běžného života. Při závodech se nejvíce uplatní přirozená inteligence a schopnost reagovat na nezvyklé situace, přičemž se zároveň prověřují základní znalosti skautské praxe. Od roku 2001 se Svojsíkův závod koná každým lichým rokem. Nové podoby doznal Svojsíkův závod až v roce 2007.

³⁷ ŽÁRSKÁ, M. *Od Exzodu ke Svojsíkovu závodu*. Praha : Junák – svaz skautů a skautek ČR Tiskové a distribuční centrum, 2007. ISBN 978-80-86825-24-3, s. 8.

3 Stezky a cestičky

Stezky a cestičky jsou brožurky, které obsahují úkoly, jež si má dítě osvojit během života v Junáku. Splněním těchto úkolů dítě postupuje ve svém rozvoji, čímž jde po nastavené skautské cestě, odtud názvy stezka a cestička.

Junácké stezky doprovázejí vlčata, světlušky, žabičky, skauty a skautky na cestě skautským životem. Jsou nástrojem osobního rozvoje, napomáhají k sebevýchově, sebehodnocení, naučí dítě rozplánovat si úkoly i stanovit dosažitelné cíle. Jsou v nich zahrnuty všechny prostředky, jimiž se skautské hnutí snaží naplnit poslání skautingu, kterým je všestranný rozvoj osobnosti. Slouží k zaznamenání získaných dovedností a znalostí a napomáhají, spolu se skautskou výchovnou metodou, osobnímu růstu dítěte v organizaci Junák. Podstatná část znalostí a dovedností, které se děti učí v Junáku od šesti do patnácti (dříve do osmnácti) let, se ověřuje pomocí úkolů obsažených ve stezkách a stezičkách.

Stezky vznikly z potřeby přehlednosti o získaných znalostích a dovednostech jednotlivce. Zpočátku tuto úlohu plnil „Zápisník vůdce oddílu“. Chyběla zde ale zpětná vazba pro dítě, které nemělo dostatečný přehled o tom, které úkoly na něj ještě čekají. Okruhy a body stezek vyplývají z díla A. B. Svojsíka „*Základy junáctví*“.

Vzhledem k tomu, že skautování v první polovině minulého století probíhalo jen s nejnútnejším vybavením, v surové přírodě a bez přespávání v hotelech a ubytovnách, tak se všechny praktické dovednosti, které byly vyžadovány při plnění původní „*Junácké stezky*“, se uplatňovaly v praxi. Pro přespání ve stodole skauti obvykle vypomohli s pracemi kolem domu, jako bylo sekání dřeva, práce na poli při žních a podobně.

První předloha pro stezky vyšla v roce 1913. „*V květnu vydali Miloš Seifert a Miloš Maixner brožuru Kapesní knížka českých junáků – stručný přehled nejdůležitějších znalostí a výkonů jakož i potřeb skauta v zemích českých.*“³⁸

³⁸ BŘEČKA, B. *Kronika čs. skautského hnutí 1900 – 1990*. Brněnská rada Junáka : 1999, s. 28.

V roce 1939 byla vydána první „*Junácká stezka*“ pro chlapce.

Velkou roli ve vývoji stezek sehrálo politické klima v naší zemi a také druhá světová válka. Během těchto období naší historie se stezky nemohly plnohodnotně rozvíjet kvůli zákazům činnosti Junáka (viz. kapitola 1.3)

Při obnovování činnosti Junáka v letech 1945, 1968 a 1989 se vycházelo ze „stezek“, které byly platné před jeho zrušením. Nedostatek materiálů pro práci s dětmi řešila střediska například vydáváním střediskových „stezek“ přepisovaných na stroji nebo ručně. Ústředí Junáka se snažilo o nápravu těchto nedostatků a v letech 1945, 1969 a 1994 vydalo nové „stezky“ se změnami odpovídajícími potřebám své doby. Největší změny doznala „skautská stezka“ v roce 2008. Jistě to lze připsat nejen rozvoji technologií, ale i delšímu nepřerušnému trvání Junáka.

Součástí stezek je „nováčkovská zkouška“, která nové členy seznamuje s organizací v družině, oddíle i Junáku. Ve stezkách vydaných od roku 2008 jsou podmínky složení „nováčkovské zkoušky“ vydávány v samostatné brožuře. Toto platí jak pro „*Skautské stezky*“, tak pro „*Stezky vlčat*“, „*Cestičky světlušek*“ a „*Plavbu vodních vlčat, světlušek a žabiček*“.

3.1 Stezka, cestička a plavba

Jak je popsáno v kapitole 2.1, vlčaty, světluškami a žabičkami označujeme v Junáku chlapce a dívky ve věku od šesti do jedenácti let.

„Stezky“ byly od počátku připravované zvlášť pro vlčata a zvlášť pro světlušky a žabičky, a to nejen kvůli rozdílnému symbolickému rámci, ale také pro diferencované zájmy chlapců a dívek v tomto věku.

3.1.1 Stezka vlčat

„*Stezka vlčat*“ seznamuje chlapce se skautským hnutím, s družinou a oddílem, kterého je členem a základními znalostmi a dovednostmi, které budou rozvíjeny během celého setrvání v Junáku.

Po „nováčkovské zkoušce“ se „*Stezka vlčat*“, vydaná v roce 1994, členila na

„Stříbrnou stopu“ a „Zlatou stopu“. Ve „stezce“ nebyl uveden doporučený věk pro plnění „Stříbrné stopy“ a „Zlaté stopy“. Obě „stopy“ byly rozděleny na sedm oddílů pro pozemní vlčata a doplněny o „Vodácké doplňky“ pro vodní vlčata. Jednotlivými částmi byly „Idea“, „Občanství“, „Životní prostředí“, „Zdraví“, „Skautské znalosti“, „Skautské dovednosti“ a „Kultura a sport“. Náročnost úkolů se navyšuje.

3.1.2 Cestička světlušek

„Cestička světlušek“ obsahuje úkoly, díky kterým si děvčata osvojí, jak být správnými světluškami, co je třeba znát o svém roji i celé organizaci Junáka a provází je na cestě vlastního duševního, tělesného a intelektuálního rozvoje.

„Cestičky světlušek“ byly rozděleny na „nováčkovskou zkoušku“, „první hvězdu“ a „druhou hvězdu“. V „Cestičce světlušek“, vydané v roce 2000, obsahovaly „hvězdy“ osm tematických oblastí: „Čím se řídí světluška“, „Co vím o své zemi“, „Mám ráda přírodu“, „Zdraví“, „Skautské znalosti“, „Skautské dovednosti“, „Zpívám, kreslím, čtu“ a „Sportuji“. Na konci se nachází „Vodácké doplňky“ pro žabičky.

Nový výchovný program nově nazval cestičku světlušek Lucerna. Po „nováčkovské zkoušce“ je stezka rozdělena na tři stupně. První stupeň Lucerny nese název „Hvězdná lucerna“, druhý stupeň „Měsíční lucerna“ a třetí stupeň „Sluneční Lucerna“.

3.1.3 Plavba vodních vlčat, světlušek a žabiček

V roce 2011 byla pro vlčata a žabičky organizované ve vodním skautingu vydána stezka s názvem „Plavba Čolka a žabky“, která je rozčleněna do čtyř brožur s názvy „Nováček“ a 1. - 3. „stupeň plavby vodních vlčat, světlušek a žabiček“. Při zpracování bylo přihlédnuto ke specifikám vodního skautingu. „Plavba“ je vhodně zaměněna za „stezku“, i když funkce brožury je stejná. Také rozčlenění a většina úkolů zůstala stejná, přibyly speciální úkoly pro vodní skauting. „Plavba“ je vypracována, na rozdíl od „stezky vlčat“ a „cestičky světlušek“, společně pro dívky i chlapce.

3.2 Stezky skautů a skautek

Stezky skautů a skautek jsou určeny pro chlapce a dívky ve věku od jedenácti do patnácti let. Před rokem 1994 byly stezky rozděleny zvlášť pro dívky a chlapce (viz níže).

Stezky obsahovaly seznam dovedností a znalostí, které měli znát skauti a skautky. Ve stezce, vydané v roce 2008, se více než ke znalostem, přihlíží ke správným postojům a orientaci v moderní společnosti.

Stezky byly rozděleny na nováčkovskou zkoušku a na stupně skautské zdatnosti. Se Stezkou se rozvinul i systém diferenciací stop na bronzovou, stříbrnou a zlatou, jenž označoval, jak si skaut v plnění jednotlivých úkolů vedl.

Každá stezka obsahuje Zákony junáků, heslo, slib a prostor pro doplnění jmen a adres činovníků organizace Junáka.

3.2.1 Junácká stezka z roku 1939

„Junácká stezka“ vydaná v roce 1939 byla první stezkou, která měla podobu útlé brožurky.

Stezka byla určena pro chlapce ve věku od jedenácti do sedmnácti let a byla rozdělena na „nováčkovskou zkoušku“ a tři „stupně zdatnosti“. Každý „stupeň zdatnosti“ byl rozčleněn na 22 oddílů, jež korespondovaly počtem i zaměřením s jednotlivými okruhy znalostí a dovedností tak, jak je uvedl v díle „*Základy junáctví*“ A. B. Svojsík. Tyto okruhy se opakovaly ve všech třech stupních zdatnosti, přičemž se zvyšovala náročnost úkolů.

Na konci stezky se nacházela tabulka pro zaznamenávání výsledků tělesné zdatnosti od dvanácti do sedmnácti let věku. (viz příloha 3)

3.2.2 Junácká stezka z roku 1945

Po skončení II. světové války a při první obnově Junáka byla vydána nově vypracovaná „Junácká stezka“, jež byla určena chlapcům ve věku od jedenácti do sedmnácti let.

Rozčlenění úkolů a okruhů již nekorespondovalo s kapitolami v díle „*Základy junáctví*“, jak tomu bylo v původní „*Junácké stezce*“. Část úkolů byla ponechána a přibýlo plno nových. S vývojem doby bylo pochopitelné, že se nároky pozměnily s ohledem na praktičnost a očekávaný rozvoj členů v Junáku. Stezka obsahovala „nováčkovskou zkoušku“ a tři stupně zdatnosti pro skauty a rovery.

- * I. stupeň stezky byl uspořádán do dvaceti tematických celků a doplněn o prvek tělesné zdatnosti a dvou libovolných odborných zkoušek.
- * II. stupeň zdatnosti byl rozdělen do osmnácti tematických celků, opět s přídatkem tělesné zdatnosti a tří odborných zkoušek, tentokrát nevolitelných.
- * III. stupeň stezky, určený pro rovery, je rozdělen do pěti celků s doplněnou tělesnou zdatností i odbornými zkouškami.

Tematické celky I. a II. stupně nejsou ve stejném pořadí, jako ve stezce původní, ale úkoly v nich obsažené se víceméně shodují s úkoly ve stezce z roku 1939. Nově byly do stezky začleněny prvky jízda na kole, znalost hub, stopování zvěře, znalost bojových látek a ochrana proti nim.

3.2.3 Junácká stezka z roku 1968

V roce 1968, po dvacetiletém zákazu činnosti Junáka, byla vydána „Junácká stezka“, která z velké části vychází z Junácké stezky z roku 1939. Tento dokument byl vydán pro náhlou potřebu Junáka, aby noví členové mohli začít s plněním stezek a poznáváním skautského života. Tou dobou již probíhala práce na nové „Junácké stezce“, která vyšla o rok později.

Stezka je určena pro chlapce ve věku od jedenácti do čtrnácti až patnácti let a obsahuje nováčkovskou zkoušku a dále jen I. stupeň zdatnosti. Oproti „Junácké stezce“ z roku 1939 jsou zde vynechány oddíly o zimních výpravách a prvek „příprava nováčka ke zkoušce“.

3.2.4 Junácká stezka z roku 1969

Po ukončení zákazu činnosti Junáka v letech 1948 - 1968 byla vypracována nová „Junácká stezka“, aby nahradila stezku vydanou o jeden rok dříve, ale přepracovanou podle „Junácké stezky“ z roku 1939.

Stezka byla určena skautům, roveři již v této brožurce zahrnutí nebyli. Stezka obsahovala nováčkovskou zkoušku a dva stupně junácké zdatnosti. Na konci nováčkovské zkoušky i obou stupňů junácké zdatnosti byly nově zařazeny „Vodácké doplňky“, což jsou povinnosti, které plnily pouze vodácké oddíly. Celá stezka byla nově uspořádána, zvýšil se počet úkolů pro nováčky. Nováčkovská zkouška byla rozčleněna na osm okruhů pro pozemní skauty a jeden doplňující okruh pro vodní skauty. I. i II. stupeň junácké zdatnosti obsahoval devatenáct okruhů pro pozemní skauty a dva doplňující okruhy pro skauty vodní. Většina úkolů, které jsou obsaženy v této stezce, jsou i ve stezkách předešlých, jen v jiném pořadí a znění.

Nově je ve stezce úkol nazvaný čtyřboj, ale co bylo potřeba k jeho zvládnutí, zde není vypsáno, stejně jako u ostatních úkolů. Toto je velká nevýhoda jak všech předchozích stezek, tak i této. Pokud vedoucí neměl metodickou příručku ke stezce, nebo stezku neplnil jako skaut, nemusel některým heslovitým pokynům porozumět.

3.2.5 Skautská stezka z roku 1994

Po znovuoobnovení Junáka v roce 1990 si jednotlivá střediska vypomáhala kopírováním původních stezek, které získala od starších skautů. V únoru 1994 schválilo náčelnictvo dívčího a chlapeckého kmene Junáka vydání „Stezky skautů a skautek“.

Stezka je poprvé společná pro oba kmény - dívčí i chlapecký. Předtím měla děvčata svou vlastní „Stezku pro skautky“.

Obal je poprvé v barevném provedení a rozčlenění úkolů je také odlišné od předešlých stezek. Stezka je rozdělena na nováčkovskou zkoušku a skautskou zdatnost I. a II. stupně. Tematickými okruhy jsou: „Idea“, „Sebevýchova a služba“, „Občanství“, „Kultura“, „Skautská dovednost“, „Skautské znalosti“,

„Příroda a ekologie“, „Zdraví“ a „Sport“. Na konci každého stupně je prostor pro „Vodácké doplňky“, „Náboženské doplňky“ a „Oddílové doplňky“, které však nejsou nijak popsány, pouze je zde uveden jejich nadpis. Jednotlivé okruhy se opakují v obou stupních a mění se pouze náročnost úkolů.

Všechny úkoly jsou rozepsány, nejsou pouze heslovité, jako to bylo v předešlých stezkách, přibýly výběrové úkoly, práce s elektrotechnikou a ekologické otázky.

3.2.6 Skautská stezka z roku 2008

V rámci Nového výchovného programu vznikaly od roku 2005 stezky pro skautský věk, které byly rozčleněny na „Nováčka“ a čtyři stupně skautské stezky. Poprvé netvoří stezku jedna ucelená brožurka, ale pět sešitků.

„Nováček“ je určen pro skauty a skautky, kteří odrostli světluškovskému a vlčáckému programu a přecházejí k plnění „Skautské stezky“. V každé stezce je soubor úkolů nazvaný „Můj začátek“, který musí skaut splnit pouze v případě, kdy neprošel předchozím stupněm stezky. *„Stezku je možné začít plnit od jakéhokoliv stupně, na jehož úrovni se nacházíš. Pokud tedy začínáš až na této cestě a nemáš za sebou předcházející stupeň, je nutné splnit tento rozdílový bod. Je v něm obsaženo to nejdůležitější z předchozích stupňů, co by tě nemělo minout. Tento bod se neplní, pokud navazuješ na předcházející stupeň.“*³⁹

Jednotlivé stupně skautské stezky vychází z předpokladu, že dítě splní všechny úkoly během jednoho roku. V tom případě je 1. stupeň skautské stezky „Cesta země“ určen mladším skautům a skautkám ve věku jedenáct až dvanáct let a 4. stupeň skautské stezky „Cesta ohně“ pro starší skautky a skauty ve věku čtrnáct až patnáct let. Mezi těmito stupni se nachází „Cesta vody“ a „Cesta vzduchu“.

Stezky jsou rozděleny na šest oblastí, z nichž každá představuje část dovedností potřebných pro vstup do života v 21. století. Jednotlivými oblastmi

³⁹ *Cesta vody – 2. stupeň skautské stezky*. Praha : Junák – TDC, 2008. ISBN 978-80-86825-26-7, s. 70.

jsou: „Co umím a znám“, „Kdo jsem“, „Můj kamarád“, „Můj domov“, „Svět okolo nás“ a „Příroda kolem nás“. *„Každá oblast se dělí do několika bodů a v každém bodu je několik aktivit.“*⁴⁰

Děti nemusí splnit všechny úkoly uvedené ve stezce, mohou si vybrat sami, který úkol jim vyhovuje a některé úkoly si mohou i sami potvrdit. Počet aktivit potřebných ke splnění jednotlivých bodů je uveden u každého bodu ve stezce. Vůdce oddílu může některé úkoly doporučit, nebo pozměnit náročnost zadání, podle schopností dítěte. Cílem je i nadále individuální rozvoj dítěte.

Úkoly ve stezce již nejsou zaměřeny především na znalosti přírody a přežití v přírodě. Velký důraz je kladen na sebepoznání, a umění „přežít“, což v tomto případě znamená začlenit se do běžného života.

3.3 Stezky roverů

Roveři zatím nemají své vlastní stezky, v současné době je příprava stezek pro rovery a rangers ve fázi zpracovávání.

V „*Junácké stezce*“ z roku 1939 byl III. stupeň, který byl určen právě pro rovery. Jednotlivé okruhy zůstávaly stejné jako pro skauty, měnila se však náročnost jednotlivých úkolů.

⁴⁰ *Cesta země – 1. stupeň skautské stezky*. Praha : Junák – TDC, 2008. ISBN 978-80-86825-25-0, s. 8.

4 Komparace skautských stezek

Jedním z cílů této práce je zjistit, jaký posun zaznamenala skautská organizace Junák v průběhu sta let od svého vzniku. Chci porovnat, jak se měnily požadavky na znalosti a dovednosti dětí v období od roku 1912, kdy byl Junák založen v Čechách, do roku 2012. Toto prokáže srovnání úkolů a požadavků, jež jsou uvedeny ve „*Skautských stezkách*“ a které jsou na jednotlivce kladeny během celého průběhu skautského života.

Většina z těch, kteří skautovali před první světovou válkou, již nejsou mezi námi a jejich stezky jsou buď zničeny, nebo pečlivě uschovány a stráženy jako cenná památka. Podařilo se mi získat chlapeckou stezku z roku 1939, plněnou od roku 1945, dále chlapecké stezky z roku 1945, 1968 a 1969, stezku společnou pro dívky i chlapce z roku 1994 a všechny stupně skautské stezky z roku 2008. Tento soubor tvoří ucelený průřez skautskými stezkami od doby jejich vydávání v podobě útlé brožury.

4.1 Historické dokumenty ke srovnání

Jako vzorky ke komparaci jsem vybrala stezky chlapců, protože ostatní dokumenty, tedy dívčí stezky, vlčácké stezky i cestičky pro světlušky byly vytvářeny podle tohoto vzoru.

Ke srovnání byly vybrány písemné dokumenty z let 1939, 1945, 1968, 1969, 1994 a 2008. Výchozím kritériem jsou podmínky složení nováčkovské zkoušky a zkoušky skaut první třídy, jak je v díle „*Základy junáctví*“ navrhl A. B. Svojsík. Pro celkový přehled jsem zkomparovala požadavky na znalosti a dovednosti skautů z celého díla „*Základy junáctví*“ s úkoly ve vybraných stezkách.

4.2 Analýza historických dokumentů

Ke komparaci byly vybrány údaje celkem ze sedmi zdrojů. Zdroje tvoří stezky skautů a skautek vydaných v organizaci Junák od roku 1939 do roku 2008 a dílo zakladatele Skautingu v Čechách A. B. Svojsíka „*Základy junáctví*“.

Všechny znalosti a dovednosti, požadované skautskou organizací Junák od jejích členů, nastínil A. B. Svojsík ve svém díle „*Základy junáctví*“. Je tedy pochopitelné, že výchozí kritéria pro srovnání vývoje stezek vychází právě z tohoto zdroje. Svojsík v kapitole „*Základ organisace*“ popisuje, které podmínky musí chlapec splnit, aby se mohl stát skautem. Nováčka nazval Junáčkem, skauta druhé třídy Junem a teprve skaut první třídy se stal Junákem. Toto názvosloví se však neujalo. Navíc již v Junácké stezce z roku 1939 byla posloupnost poněkud jiná. Nejprve byl chlapec nováčkem a poté plnil I. stupeň stezky následován II. stupněm. Pro rovery, chlapce starší šestnácti let, byl určen III. stupeň stezky.

Výchozími kritérii budou podmínky složení „nováčkovské zkoušky“, zkoušky „skaut druhé třídy“ a celkové požadavky na znalosti a dovednosti skautů, jak byly vypsány v díle „*Základy junáctví*“.

Podmínky zkoušky „Skaut druhé třídy“ byly v roce 1939 v Junácké stezce přejmenovány na Stupně zdatnosti. Aby bylo možno sjednotit věk skládání jednotlivých úkolů, byla pro potřeby komparace vybrána zkoušky nováčkovská a skaut druhé třídy. Zkoušku „Skaut druhé třídy“ plnil chlapec mezi jedenáctým a čtrnáctým rokem s ohledem osobní vyzrálosti. A. B. Svojsík stanovil, že: „*Junákem může se státi se svolením rodičů neb jejich zástupců každý hoch v stáří od 11 do 18 let.*“⁴¹

Nováčkovská zkouška se skládá:

- ze souhlasu rodičů se způsobem junáckého života (dnes tuto podmínku můžeme přirovnat k Přihlášce do Junáka),
- z poslušnosti vůdci a základních znalostí junáckých povinností

⁴¹ SVOJSÍK, A. B. *Základy junáctví*. Praha : MERKUR ve spolupráci s Junáckou edicí Ústřední rady Českého Junáka, 1991. ISBN 80-7032-001-x, s. 681.

- z účasti na akcích družiny a
- ze znalosti pravidel pro pobyt v přírodě a
- zkouška je zakončena skautským slibem.

Podmínky pro složení zkoušky Skaut druhé třídy jsou:

1. být měsíc nováčkem,
2. znalost první pomoci,
3. znalost Morseovy nebo semaforové abecedy,
4. stopování nebo Kimova hra,
5. chůze skautským krokem,
6. nachystání a zapálení ohně,
7. vaření,
8. „míti nejméně 1 korunu ve spořitelně,“⁴²
9. orientace podle mapy a kompasu,
10. poznávání rostlin.

4.3 Vyhodnocení poznatků

Následující tabulky budou uspořádány následovně:

- * ve sloupcích budou záznamy z jednotlivých dokumentů, kdy „ZJ“ značí „*Základy junáctví*“ a letopočet stezku vydanou v daném roce;
- * v řádcích bude u jednotlivých názvů zaznamenáno, zda tuto zkoušku konkrétní dokument obsahuje, to znamená, zda byla vyžadována její znalost v roce vydání dokumentu, nebo zda v dokumentu obsažena není;
- * znaky pro zaznamenání skutečnosti budou: „/“ ano, „-“, ne.

Pod tabulkami č. 1 a 2 bude popis k vysvětlení významu hesel v tabulkách. Tabulka č. 3 bude uspořádána stejně jako předchozí tabulky, ale pro množství údajů v ní obsažených nebudou pod tabulkou jednotlivá hesla vysvětlena. Tabulka č. 3 poslouží pouze jako přehled, kolik povinností a znalostí přetrvalo ve stezkách do roku 2012.

⁴² SVOJSÍK, A. B. *Základy junáctví*. Praha : MERKUR ve spolupráci s Junáckou edicí Ústřední rady Českého Junáka, 1991. ISBN 80-7032-001-x, s. 683.

Tabulka č. 1 Nováčkovská zkouška

	ZJ	1939	1945	1968	1969	1994	2008
Přihláška	/	/	-	/	-	-	-
Chování	/	/	-	/	/	/	/
Docházka	/	/	/	/	/	-	/
Skautský slib	/	/	-	/	/	/	/
Příroda	/	-	-	-	/	-	-

Přesné podmínky pro splnění bodů se s postupem doby měnily.

Přihláška je písemný dokument, který obsahuje důležité informace o dítěti a podpis rodičů potvrzuje jejich souhlas se vstupem jejich dítěte do organizace Junák. Podpisem přihlášky zákonný zástupce dítěte souhlasí s podmínkami členství organizace Junák. Přihlášky jsou uloženy u vůdce oddílu.

Pod heslem chování měl Svojsík na mysli podrobení se vedoucímu. V ostatních dokumentech je tento bod zachycen pod heslem „dobrý skutek“, který dítě prokáže členům rodiny nebo spoluobčanům. Ve stezce z roku 1945 je úplně vypuštěn bod denního dobrého skutku a ve stezkách z roku 1994 a 2008 je pro splnění tohoto bodu potřeba pouze teoretická znalost skautského chování.

Docházka je požadována v různých četnostech. V díle „*Základy junáctví*“ a ve stezkách z roku 1939 a 1968 není stanoven žádný počet schůzek a výprav, kterých se musí dítě zúčastnit, aby splnilo tento bod. Ve stezce z roku 1945 je podmínkou ke složení účast na čtyřech schůzích a čtyřech výpravách, ve stezce z roku 1969 je ke splnění požadována účast na čtyřech výpravách a osmi schůzkách a ve stezce z roku 2008 jsou povinná jedna oddílová výprava.

Skautský slib (viz kapitola 1.3) je v díle „*Základy junáctví*“ popsán takto: „*Když nováček prokázal, že zná povinnosti junáků a nejdůležitější příkazy pro pobyt v přírodě, slibuje na svou čest, že se všemožně přičiní, aby řádně plnil*

veškeré povinnosti junáků i své vlastní, a že bude při každé příležitosti svým bližním ku pomoci.“⁴³ Znění původního slibu doznalo změny, nicméně základ a myšlenka jsou ve své hlubší podstatě stejné dodnes. Na rozdíl od počátku vzniku Junáka, nováčkovská zkouška obsahuje znalost znění slibu. Skautský slib se v současnosti skládá až po splnění nováčkovské zkoušky.

Příroda v tabulce zastupuje základní znalosti pro pobyt v přírodě, zejména její ochranu. Ve stezkách z let 1939, 1945 a 1968 je tento bod zastoupen pouze znalostí zabezpečení ohně, což je velmi malý zlomek toho, co bezproblémový pobyt v přírodě zahrnuje.

Tabulka č. 2 Skaut druhé třídy

	ZJ	1939	1945	1968	1969	1994	2008
Nováček	/	/	/	/	/	/	/
První pomoc	/	/	/	/	/	/	/
Šifrování	/	/	/	/	/	/	-
Paměťové hry	/	/	/	/	/	-	-
Skautský krok	/	/	/	/	/	-	-
Oheň	/	/	/	/	/	-	/
Vaření	/	/	/	/	/	/	/
Spoření	/	-	-	-	-	-	-
Orientace	/	/	/	/	/	/	/
Rostliny	/	/	/	/	/	/	/

Označení „skaut druhé třídy“ odpovídá požadavkům, které jsou ve stezkách požadovány od skautů, kteří plní I. stupeň skautské stezky. Stezky z roku 2008 obsahují tyto požadavky v 1. a 2. stupni. (viz kapitola 4.1)

⁴³ SVOJSÍK, A. B. *Základy junáctví*. Praha : MERKUR ve spolupráci s Junáckou edicí Ústřední rady Českého Junáka, 1991. ISBN 80-7032-001-x, s. 682.

Nováček je povinná složka, která je vyžadována ve všech porovnávaných dokumentech.

První pomoc, její rozsah a míra teoretických a praktických dovedností je v každém srovnávaném dokumentu odlišná. V každém z nich je požadován základ tak, jak jej navrhl Výchovný odbor Junáka a jak byl znám a používán v dané době, neboť způsoby první pomoci se od roku 1912 změnily.

V díle „*Základy junáctví*“ je uvedeno, že pro splnění bodu šifrování je potřeba znát všechny znaky Morseovy abecedy a semaforem (pomocí praporek). Stezka z roku 1945 vypouští jak semafor, tak junácké značky, ponechává pouze znalost Morseovy abecedy praporem, zvukem a světlem a do stezky v roce 1969 byla vložena znalost Morseovy abecedy a šifrování obecně.

Mezi paměťové hry patří Kimova hra a Setonova hra. V některých časových úsecích nebyly tyto hry pojmenovávány svými názvy, ale označeny pouze jako paměťové hry. Ve stezkách z roku 1994 a 2008 není od dětí znalost těchto her požadována.

Skautský krok se od běžné chůze liší tím, že sto kroků se jde normálním pochodem a sto kroků se běží. Tento způsob střídání chůze a běhu je výhodný v tom, že turistu příliš neunaví a přitom je rychlý.

Pod heslem ohně se skrývá dovednost založení a udržování ohně a znalost různých typů ohnišť a vhodnosti jejich zakládání.

Vaření v přírodě je mnohem náročnější než v domácích podmínkách, přesto ten, kdo chce v přírodě strávit několik dní, měl by tuto dovednost ovládat. Zato zkouška bývá ztížena tím, že skaut nebo skautka musí uvařit pokrm pro několik osob.

Spoření se nenachází jako zkouška k plnění v žádné stezce. Navrhl ji A. B. Svojsík, ale v roce 1939 se již tento bod neplnil.

Orientace je nezbytnou dovedností pro každého, kdo rád cestuje. Nemusí se jednat pouze o orientaci v přírodě, důležitá je i orientace ve městě nebo podle mapy či automapy.

Znalost rostlin je nezbytnou součástí poznávání přírody, proto je tato zkouška obsažena ve všech stezkách skautů a skautek.

Tabulka č. 3 obsahuje všechny znalosti a dovednosti junáka, jak je v díle „Základy junáctví“ navrhli a vypracovali A. B. Svojsík a kolektiv autorů. Všechny požadavky jsou srovnány s vybranými stezkami, přesněji se stezkami vydanými v letech uvedených v prvním řádku tabulky. Zkratka ZJ označuje dílo „Základy junáctví“ vypracované roku 1912.

Tabulka č. 3 Znalosti a dovednosti skauta

	ZJ	1939	1945	1968	1969	1994	2008
Historie Junáka	/	/	/	-	/	/	/
Skautské zákony	/	/	/	/	/	/	/
Cestování – pěšky	/	/	/	-	/	/	/
- lodí	/	-	-	-	/	-	-
- na kole	/	/	/	-	-	/	/
Pošta (poloha)	/	/	/	-	/	/	/
Zabalení balíku	/	-	-	-	-	-	/
Odeslání zásilky	/	/	/	-	/	/	/
Jízdní řád	/	/	/	/	/	/	/
Fotografování	/	/	-	-	-	/	/
Kreslení	/	/	/	-	/	/	/
Noční vycházka	/	-	-	-	-	-	/
Předpověď počasí	/	/	/	-	/	/	-
Souhvězdí	/	/	/	/	/	/	/
Orientace v přírodě	/	/	/	/	/	/	/
Určení svět. stran	/	/	/	/	/	/	-
Kompas, buzola	/	/	/	/	/	/	-
Mapa	/	/	/	/	/	/	-
Signalizace - tělem	/	/	-	-	-	-	-
- vlajkou	/	/	/	/	-	-	-
- morseovkou	/	/	/	/	/	/	-

- ohněm a dýmem	/	/	-	-	-	-	-
- heliografem	/	/	/	-	-	-	-
- semaforem	/	/	/	-	/	/	-
- píšťalkou	/	/	/	/	-	-	-
Šifry	/	/	-	-	/	/	-
Doručení zprávy	/	-	-	-	-	-	-
Znalost zvířat	/	/	/	/	/	/	/
Znalost rostlin	/	/	/	/	/	/	/
Znalost nerostů	/	/	/	-	/	/	-
Pozorování	/	/	/	/	/	/	/
Kimova hra	/	/	-	/	/	-	-
Stopování	/	/	/	-	/	-	-
Maskování, plížení	/	/	/	-	-	-	-
Stavba stanu	/	/	/	/	/	/	/
Stavba přístřešku	/	/	-	-	/	-	-
Rozdělení ohně	/	/	/	/	/	/	/
Vaření	/	/	/	/	/	/	/
Jídelníček	/	/	/	-	/	/	/
Praní prádla	/	/	/	-	/	/	/
Táborové stavby	/	/	/	-	/	/	/
Uzly	/	/	/	/	/	/	/
Pokácení stromu	/	/	-	-	/	-	-
Ruční výrobek	/	/	/	/	/	/	/
Odhad vzdálenosti	/	/	/	/	/	/	-
Odhad výšky	/	/	/	-	/	/	-
Zdravověda	/	/	/	/	/	/	/
Hygiena	/	/	/	/	/	/	/
Otužování	/	-	-	-	-	/	-

Tělesná zdatnost	/	/	/	/	/	/	-
První pomoc	/	/	/	/	/	/	/
Záchrana tonoucího	/	/	-	/	-	/	/
Mdloby	/	/	-	/	-	/	/
Pomoc při nehodě	/	-	-	-	/	/	/
Pomoc při požáru	/	/	/	-	/	/	-
Omrzliny	/	/	-	/	-	/	-
Rána el. proudem	/	/	-	-	-	/	-
Ošetření	/	/	/	/	/	/	/
Obvazování	/	/	/	/	/	/	/
Zlomeniny	/	/	-	-	-	/	/
Přenos zraněného	/	/	/	-	-	/	/
Junácké hry	/	/	-	-	/	-	-
Plavání	/	/	/	/	/	/	/
Správná chůze	/	/	-	/	/	-	-
Denní cviky	/	/	/	/	/	/	/
Zdvořilé chování	/	/	/	/	/	-	/
Pevná vůle	/	-	-	-	-	-	/
Přátelství	/	/	-	-	/	-	/
Veselá mysl	/	/	-	-	/	-	/
Hospodárnost	/	-	-	-	-	/	/
Řečnictví	/	/	/	-	-	/	/
Zákony státu	/	/	/	-	-	-	/
Hudba	/	/	/	/	/	/	/
Umění - památky	/	/	/	-	/	/	/
Rodina – pomoc	/	-	-	-	/	/	/
Škola	/	-	-	-	/	-	/
Národ - historie	/	/	/	-	/	/	-

Junácký zákon	/	/	/	/	/	/	/
Junácké heslo	/	/	/	/	/	/	/
Organizace oddílu	/	/	/	/	/	/	/
Znalost kroje	/	/	-	/	/	/	/
Práce – brigády	/	-	-	-	-	-	-
Občanství	/	/	/	/	/	/	/
Junácká hymna	/	/	/	/	/	/	/

Podmínky zkoušek se za sto let činnosti Junáka několikrát obměňovaly, rušily a zaváděly se nové. Je jedno, kolik rostlin musel skaut znát v roce 1939 a kolik v roce 2008. Také rozsah zkoušky znalost rostlin je požadována v různých dokumentech odlišně, ale bude hodnocen jednotně. Stejně budu přistupovat ke všem požadavkům na znalosti, dovednosti a postoje uvedené ve všech vybraných dokumentech.

Vyvíjí se doba i přístup k životním hodnotám a prioritám. Výchova ve školách je zcela odlišná od výchovy před sto lety. Způsoby vzdělávání se mění, základní znalosti a dovednosti však zůstávají. Tak jako bude ve škole stále základní dovedností znalost čtení, psaní a počítání, zůstane v Junáku život v přírodě, pomoc sobě i druhým a rozvoj skautských principů morální výchovy.

Proto je zcela přirozené, že dnešní stezky jsou oproti těm původním v barevném provedení, obohacené příběhem a interaktivními prvky. Výchova mládeže je v dnešní době čím dál více hravá, plná nápadů, barev, a všeho, co dětská dušička vyžaduje a s čím se dokáže ztotožnit.

5 Závěr

Při zpracování první části jsem musela nastudovat materiály o práci a životě tří osobností, které se velkou měrou zasadily o vznik skautské organizace. Některé informace jsem musela ověřit z více zdrojů, protože přepisováním a upravováním původních textů došlo v některých dokumentech ke zkreslení prvotních informací.

Druhou část mé práce, zaměřenou na seznámení široké veřejnosti se skautskou organizací v Čechách, jsem se snažila upravit tak, aby bylo vysvětleno zejména specifické názvosloví, které je v organizaci Junák běžně užíváno. Bez vysvětlení těchto pojmů by čtenář nemohl mou práci plně pochopit.

Během práce na třetí části jsem musela vyhledávat ve vnitřních předpisech a řádech organizace všechny informace týkající se vzdělávání členů Junáka v rámci organizace a propojit tyto informace s historickými údaji, které odkazovaly na historii jednotlivých zkoušek.

Před zpracováním čtvrté části jsem si u starších skautů a skautek zapůjčila historické dokumenty, které posloužily ke komparaci. Nebylo jednoduché vyhledat a zajistit si vypůjčení těchto dokumentů. Často jsem se setkala se zdráháním zapůjčit vlastní vzpomínkové předměty, kterými skautské stezky zajisté pro své majitele jsou. Část dokumentů mám jen v elektronické verzi pořízené fotoaparátem, přesto jsem za tuto možnost získání potřebných informací ráda.

Předpokládám, že jsem svou prací zodpověděla některé otázky týkající se celkové činnosti Junáka, protože mnoho z těch, kteří se blíže neseznámili s prací dospělých členů organizace, nemohou pochopit, v čem spočívá uspokojení z práce v této dětské organizaci. Doufám, že má práce poslouží budoucím zájemcům při rozhodování o dobrovolné práci pro mládež. Zároveň má práce pomůže registrovaným členům Junáka při orientaci ve vzdělávacím systému organizace Junák.

Přílohy

Příloha č. 1 – Rozdělení díla „Základy Junáctví“

A. B. Svojsík „Základy junáctví“

I. Část: Vývoj, podstata a význam skautingu. Vzory českých junáků.

- I. Oddíl: Vývoj skautingu
- II. Oddíl: Podstata skautingu
- III. Oddíl: Význam skautingu
- IV. Oddíl: Vzory českých junáků

II. Část: V přírodě.

- I. Oddíl: Do přírody!
- II. Oddíl. Orientace
- III. Oddíl: Signalisování
- IV. Oddíl: Poznejme přírodu!

III. Část: Umění pozorovati.

- I. Oddíl: Pozorování
- II. Oddíl: Stopování
- III. Oddíl: Usuzování
- IV. Oddíl: Jak se skrýti

IV. Část: Táboření.

- I. Oddíl: Všeobecná část
- II. Oddíl: Kuchyně v táboře
- III. Oddíl: Stavby a jiné práce v táboře

V. Část: Zdraví a síla junáka.

- I. Oddíl: Hlavní pravidla zdravovědy
- II. Oddíl: První pomoc
- III. Oddíl: První pomoc
- IV. Oddíl: Hry junáků

VI. Část: Junák ve společnosti. Ctnosti a povinnosti junáka. Základ organisace.

- I. Oddíl: Junák ve společnosti
- II. Oddíl: Ctnosti a povinnosti junáka
- III. Oddíl: Ctnosti a povinnosti junáka
- IV. Oddíl: Základ organisace

Příloha č. 2 – Odborné zkoušky dívčí z roku 1947

26. Hudba	29	58. Práce z kůže	51	90. Výživa	71
27. Hvězdárka	30	59. Praní prádla	52	91. Zábavy	72
28. Chov drůbeže	30	60. Průvodkyně	52	92. Zahradnice	72
29. Kadeřnice	31	61. První pomoc	53	93. Zálesáctví	73
30. Kamnářství	31	62. Recitátorka	54	94. Zálesácké váření	74
31. Kanoistika	32	63. Režisérka	55	95. Zámečnictví	75
32. Kloboučnice	33	64. Rodná řeč	55	96. Zařízení bylu	75
33. Knihařka	33	65. Rybářka	56	97. Zdravotnictví	76
34. Košíkářství	34	66. Rečnictví	56	98. Zeměpis	77
35. Krajčářka	34	67. Rezbářství	57	99. Zoologie – základy 78	
36. Kuchařka	35	68. Signalisování	57	100. Zoologie speciální 78	
37. Lehká atletika	36	69. Slov. vzájemnost	58	101. Zpěv	79
38. Loukářství	36	70. Sociální pracovníce 58		102. Zručnost	79
39. Lyžařka	37	71. Sochařka	59	103. Zehlení	80
40. Malířství a kreslení	38	72. Spisovatelka	50	104. Život rostlin	81
41. Malířství pokojů	39	73. Společenské chování 50		105. Život zvířat	81
42. Meteorologie	40	74. Stolníčení	61	106. Tři oříšky	82
43. Mladá občanka	40	75. Stěpaření	61	107. Apologetika	84
44. Mlékářství	41	76. Světové sestřenství	62	108. Církevní dějiny	84
45. Motorový člun	41	77. Skolní prospěch	62	109. Lidské společenství 85	
46. Národopis	42	78. Svadlena	68	110. Mravouka	86
47. Obuvnictví	43	79. Táboření	68	111. Nový Zákon	87
48. Ochrana přírody	43	80. Tanec	64	112. Starý Zákon	87
49. Ošetrovatelka	44	81. Tělocvik	65	113. Věrouka	88
50. Péče o dítě	45	82. Tkaní látek	66	114. Znalost bohoslužby 89	
51. Péče o kojenec	46	83. Tlumočnice	67	115. Církev	91
52. Péče o zvířata	47	84. Uřednice	67	116. České dějiny	91
53. Plachění na vodě	47	85. Uzlování	68	117. Historický průvodce 91	
54. Pletení a háčkování	48	86. Včelařka	68	118. Písmáctví	92
55. Plování	49	87. Veslařka	69	119. Písňe	92
56. Práce v hospodářství 49		89. Výšivačka	71	120. Světová reilmace 92	
57. Práce ze dřeva	50			121. Varhanictví	93

Příloha č. 3 – Podmínky tělesné zdatnosti junáků z roku 1945

Tělesná zdatnost

pro věk:	12	13	14	15	16	17
1a Chůze rychlá						
b » » vytrvalá						
2a Běh rychlý						
b » » vytrvalý						
3a Skok daleký						
b » » smíšený						
c » » vysoký						
d » » hluboký z visu						
e » » » ze stoje						
4a Hod kamenem: dálka						
b » » » na cíl						
5a Břemeno: zdvihání						
b » » nošení						
6 Šplh						
7 Slézání ohrady						
8 Přechod klády						
9 Plížení						
10a Plování						
b Skok do vody						
11 Střelba vzduchovkou						

Organisace Junáka

Doplň si místní činnosti a jejich adresy!

JUNÁK, ústředí skautské výchovy:	Praha II, Havlíčkovo n. 28
Starosta JUNÁKA:	
Náčelník jun. kmene:	
1. místonáčelník:	
2. místonáčelník:	
3. místonáčelník:	
4. místonáčelník:	
Ústř. duchovní rádece:	
Předs. zdrav. rady:	
I. odb. organizační	
II. odb. zpravodaj:	
III. odb. výchovný	
IV. odb. hosp.	
Junácká editice:	Praha II., Stěpánská 61 Tel. 285-69
Redakce JUNÁKA:	
Velitel oblasti:	
Velitel okrsku:	
Vůdce střediska:	
Vůdce oddílu:	
Sport. dům Skauting:	Praha II, Vodčického ul. 30

Seznam použité literatury a zdrojů

Literatura

- BADEN-POWELL, R. *Skauting pro chlapce*. Praha : Junák – svaz skautů a skautek ČR Tiskové a distribuční centrum, 2009. ISBN 978-80-86825-21-3.
- BŘEČKA, B. *Kronika čs. skautského hnutí 1900 – 1990*. Brněnská rada Junáka : 1999 . 323s .
- ČÁKA, J. *Junácká symbolika*. 2. vyd. Praha : MERKUR, 1990. 113 s. ISBN 80-7032-876-2.
- NAGY, L. *250 miliónů skautů*. Praha : Junák – svaz skautů a skautek ČR, Tiskové a distribuční centrum, 1999. ISBN 80-86109-23-2.
- SETON, E. T. *Kniha lesní moudrosti*. 2. vyd. Praha : Olympia, 1991. 338 s. ISBN 80-7033-084-8.
- SETON, E. T. *Svitek březové kůry*. Praha : LEPREZ, 2004. 382 s. ISBN 80-86061-35-3.
- SVOJSÍK, A. B. *Základy junáctví*. Praha : MERKUR ve spolupráci s Junáckou edicí Ústřední rady Českého Junáka, 1991. ISBN 80-7032-001-x.
- ŠANTORA, R., NOSEK, V., JANOV, S., DOSTÁL, V., *Skautské století*. Praha : Junák – svaz skautů a skautek ČR Tiskové a distribuční centrum, 2012. 253s. ISBN 978-80-86825-72-4.
- *Z kroniky Sasanek*. Praha : Junák – svaz skautů a skautek ČR Tiskové a distribuční centrum, 2001. ISBN 80-86109-65-8.
- ŽÁRSKÁ, M., ERMLOVÁ, M., KUPKA, O., KLÁPŠTĚ, P., ZAJÍC, J., ŠANTORA, R. *Jak pracovat se stezkou*. Praha : Junák – svaz skautů a skautek ČR Tiskové a distribuční centrum, 2008. ISSN 1210-9827.

Interní materiály Junáka

- *Cesta země – 1. stupeň skautské stezky*. Praha : Junák – TDC, 2008. ISBN 978-80-86825-25-0.
- *Cesta vody – 2. stupeň skautské stezky*. Praha : Junák – TDC, 2008. ISBN 978-80-86825-26-7.
- *Sbírka skautských předpisů a řádů*. Praha : Junák – svaz skautů a skautek ČR Tiskové a distribuční centrum, 2000. ISBN 80-86109-49-6.

Časopisy a metodické příručky

- MIKŠOVIČ, I. – ŠKODA, E. Všem lesoškolákům!. Junák, ústředí skautské výchovy. *Junák hlásí*, květen 1968, č. 3.
- ŽÁRSKÁ, M. *Od Exzodu ke Svojsíkovu závodu*. Praha : Junák – svaz skautů a skautek ČR Tiskové a distribuční centrum, 2007. ISBN 978-80-86825-24-3.

Internetové odkazy

<http://stopa.webpark.cz/ar/sz.htm>

<http://krizovatka.skaut.cz>

<http://skaut.cz/program>

<http://skaut.cz/poradniskala>

<http://skaut.org>

<http://skaut.cz/rovernet>

<http://vkskaut.blog.cz>

www.osobnosti.cz

www.databazeknih.cz

Anotace

Jméno a příjmení:	Kateřina ŘEBÍČKOVÁ
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PhDr. Zuzana Tichá, Ph.D.
Rok obhajoby:	2012
Název práce:	VZDĚLÁVÁNÍ V JUNÁKU, SKAUTSKÉ STEZKY
Název v angličtině:	EDUCATION IN JUNÁK, SCOUT TRAILS
Anotace práce:	Diplomová práce je zaměřena na nástroje k získávání znalostí a dovedností a na komparaci těchto nástrojů – skautských stezek, v jednotlivých úsecích činnosti Junáka.
Klíčová slova:	Skauting, Junák, skautské stezky, vzdělávání.
Anotace v anglickém jazyce:	The Diploma Thesis is focused to the tools to obtain knowledge and skills and comparison these tools – scout trails, during individual sections activities organization Junák.
Klíčová slova v anglickém jazyce:	Scouting, Junák, scouting trail, education.
Přílohy vázané v práci:	Rozdělení díla „ <i>Základy junáctví</i> “, skautské stezky
Rozsah práce:	Stran 72
Jazyk práce:	Český jazyk